

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

רביעאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקחלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת עקב

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"ב לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתנו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף חידושים שונים
המלוקטים מקונטרס מערכותיו של רבינו שליט"א
בעניינים שונים.

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת עקב

מפתח העניינים

כדי שדבר יקלט בלבו של אדם ויעשה בו רושם צריך שתקדם לו השתוקקות / גודל התביעה המוטל עלינו בעבודת ה' / הנרצה יותר בעבודת ה' הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה / הקדמתו המופלאה של רש"י לשיר השירים / שיר השירים - שיר ההשתוקקות / אין ערוך לחשיבותה של שירת ההשתוקקות של כל אחד ואחד / השחרת פניו של הגר"א על התורה

מפתח חידושי תורה

- א. בענין והיה עקב תשמעון..... יט
- ב. בענין מצוות ואכלת את כל העמים..... יט
- ג. בענין שמלתך לא בלתה מעליך..... כ
- ד. בענין המברך ברכות הנהנין כמקיים כל התורה והמצוות..... כג
- ה. בענין הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך..... כו

מפתח מערכות

- הלכה כרבי מונא בירושלמי..... כז
- הלכה כרבי עקיבא - אם גם מחביריו..... ל
- הלכה כרב באיסורא..... לה

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין יתיב רב יוסף ופירקה..... לט
- ב. בענין נערה המאורסה סוקלין אותה פתח בית אביה..... מז
- ג. בענין מכת מרדות במוציא שם רע..... מא

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורווריד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

כדי שדבר יקלט בלבו של אדם ויעשה בו רושם צריך שתקדם לו השתוקקות

בעזרת ה' יתברך נראה לעיני בעניני הפרשה ובעניני הזמן.

"כל המצוה אשר אנכי מצווך היום תשמרון לעשות למען תחיון ורבייתם ובאתם וירישתם את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם. וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצוותיו אם לא. ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם".

פשוטו של מקרא, שהקב"ה אומר לנו על ידי משה רבינו, שצריכים אנחנו לזכור את הדרך בה הלכנו במדבר ארבעים שנה, ואת הסיבה למה הלכנו במדבר ארבעים שנה. ואכן מדוע הלכנו במדבר ארבעים שנה?! "למען ענותך לנסותך". ההליכה שלנו במדבר היתה נסיון והיה בה "ויענך וירעיבך", היה בה קושי של עינוי ורעב, ואחר כך ירד לנו המן אשר הוא בגדר "לא ידעת ולא ידעון אבותיך", כי המן הוא בריאה נפלאה שאין לנו יכולת לשער ולתאר ולהשיג את ענינו, ובקדמונים כתוב (רמב"ן שמות טז, ד) שהוא בגדר 'זיו השכינה שהתגשם', ורבותינו דרשו (יומא עה:) על הפסוק (תהלים עה, כה) 'לחם אבירים אכל איש', שזה הוא המן שלחם שמלאכי השרת אוכלין אותו.

והרבה ניסים היו במן, כמו שכתוב במקראות וכמו שהאריכו רבותינו בגמרא. נס גדול אחד היה שביום שישי היה יורד מן כפלים, ובשבת לא היה יורד כלל. מי שהיה שומר מן במשך השבוע מיום אחד לחבירו היה המן שלו נרקב ומעלה רימה, ובשבת לא. נס נוסף היה, ש'לא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר' (שמות טז, יח), מי שלקח כמות עצומה של מן, כמות גדולה יותר ממה שהיה צריך לו, לא היה משיג יותר בתוצאה, ואילו לעומתו הממעיט לא החסיר. והרי זה פלא עצום, ונתאר לעצמנו שני אנשים שאוספים לעצמם ולבני ביתם מן. האחד יוצא עם שקי ענק ואוסף טונות של מן עבור כל בני הבית, וכך במשך שעות ארוכות הוא עובד לאסוף עוד ועוד, מזיע ומתייגע. השני לעומתו יוצא עם שקית נייר חומה קטנה, אוסף מעט מן עבור בני ביתו, ואחרי כמה דקות גומר את מלאכת האיסוף ובא לשוב לביתו.

באים שניהם לביתם. הראשון בא עם המשאית וכל טונות המן שאסף, והשני מגיע וצקלונו בידו. שופכים שניהם את כל התכולה על השולחן, ומה מתברר?! לשניהם יש רק עומר לגולגולת... אם הם בבית עשר נפשות, יש להם עשר עומרים. הראשון בעל המשאית

א. זהו לא לפי פשוטו, כי מה הכוונה 'לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו'?! וכי יש אכילה בשמים?! מיכאל וגבריאל אוכלים לחם?! ויש בדברים עומק.

הגדולה מתפלא ומשתומם, איך זה יתכן?! הלא אני אספתי ואספתי ומילאתי משאתי שלימה, ואיך זה שהשני שיצא כמה רגעים לפני שחם השמש ונמס אסף כמוני?! מרוב תמיהה ופליאה זה בשבילו לא עומר לגולגולת אלא בקע לגולגולת... אבל כך זה. כל אחד ואחד קיבל מן לפי מידתו. מי שהיה מרבה לא היה מעדיף, וגם מי שצמצם והמעט לא היה נחסר לו מאומה, וכל אחד קיבל את צרכו.

וכך התרחשו עוד הרבה ניסים במן. ולזה באה כאן התורה ואומרת, תזכרו היטב את שהקב"ה עינה אתכם במדבר והרעיב אתכם, ואחר כך עשה עמכם חסד והוריד לכם את הדבר הנפלא הזה, את המן 'אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך'.

ולכאורה, יש לשאול כאן שאלה גדולה. מדוע זה היה צריך שהקב"ה ירעיב אותנו ויענה אותנו, ואחר כך יוריד לנו את המן?! הרי גם בלי התוספת הזו של העינוי וההרעבה מקודם, היינו רואים את השגחת ה' יתברך עמנו בכל הניסים והמופתים האחרים שהיו במן, ואם כן מדוע לא ירד לנו המן מלכתחילה, ונוקקנו קודם להיות מעונים ורעבים, ורק אחרי זה ירד לנו המן?!

אך היסוד הוא שאם רוצים שהנס יקנה בנפשו של האדם ויקלט בו היטב היטב, מוכרחים שיהיה מקודם במצב של רעבון, של עינוי ושל צמא, ואז, ורק אז, כשיתרחש הנס, הוא יקלט היטב באדם. "הווי שותה בצמא את דבריהם", אמרו רבותינו (אבות א, ד). מי שרוצה שדברי תורה יבלעו ויקלטו בתוך לשד עצמותיו, ועומק לבבו, הוא צריך לשמוע את דברי התורה בצמאון ובהשתוקקות, ורק אז הדברים יקלטו בתוככי תוכו.

הרבה ניסים היו במן, כמו שאמרנו. אבל אם רוצים אנו שיהיה זה נס שייכנס ברמ"ח אברים ושם"ה גידים שלנו, צריכים שמקודם יהיה הרעב. כשאדם רעב ומשתוקק לשבור את רעבונו ויש לו ציפיה עצומה לשבור את רעבונו, ואז נעשה הנס הזה ויורד המן, אז נכנס הנס בלבו והידיעה הזו שהקב"ה ורק הוא יתברך משגיח עלינו ונותן לנו את כל צרכינו, תעשה בלב רושם ותחקק בעצמותיו.

ושוב נדגיש, למרות שאלו הם דברים ידועים ומפורסמים וכל אחד יודע ומאמין בהשגחת ה' יתברך, ולמרות שגם כך היו במן עוד הרבה ניסים גדולים ועצומים שראו בהם את נפלאות ה', עם כל זה כשהנס מגיע מתוך ציפיה, רעב והשתוקקות, הדברים פועלים אחרת לגמרי. ולכן קודם כל היה "ויענך וירעיבך", ורק לאחר מכן "ויאכילך את המן".

וזהו יסוד גדול לכל הקנינים הרוחניים של האדם. גם אם יש ידיעות ידועות ומפורסמות לאדם, מכל מקום אם אדם רוצה לקנות אותם בנפשו, הוא צריך להשתוקק ולהיות צמא להם. כשהוא יהיה צמא להם וישתוקק להשיג אותם, אז אכן הם יחקקו בקרבו ויהיו לחלק ממנו.

גודל התביעה המוטל עלינו בעבודת ה'

הנה, אנחנו יודעים, שזכינו להיות עבדי ה' וצריכים אנחנו לעשות נחת רוח לפניו בכל חייו ובכל פעולה ופרט בחיינו.

למשל, יש את המצוה של אהבת ה', ואת המצוה הזו אנחנו נדרשים לקיים אותה בכל לבנו, כמו שכתוב 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך בכל נפשך ובכל מאדך'. לא נצא ידי חובתנו אם נאהב את ה' 'למחצה', אלא עלינו לקיים את המצוה 'בכל לבבך ובכל נפשך', ומי שמתבונן יראה מהי גודל התביעה המוטלת עלינו בדבר הזה.

רבי צדוק מלובלין זצ"ל נולד בשנת תקפ"ג ונפטר בט' באלול תר"ס. בהיותו בחור צעיר כבן שש עשרה נצרך מאיזו סיבה לגלות ולהסתובב בגולה, ובאותה התקופה הסתובב בין כל גדולי הדור שהיו באותו הזמן. כשהוא יצא והלך ממקום למקום, רעשה כל הארץ מכח תורתו.

באותה התקופה שהסתובב בין גדולי ישראל, הגיע אל מי שהיה אחר כך לרבו המובהק, הרבי רבי מרדכי יוסף מאיזביצא, שהיה גאון וקדוש בדורו.

ומספרים שרבי צדוק שמע מהרבי מאיזביצא דבר אחד, ובו הוא נקנה והפך להיות תלמידו המובהק. היה זה כשהרבי מאיזביצא דיבר על הנושא של אהבת ה', ואז אמר, הלא כתוב 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך', כמה הוא השיעור!?! כמה התורה תובעת ודורשת מאתנו שנאהב את ה'!?

ב. וצריכים אנו לזכור שגדל **עבד** הוא, דהיינו משועבד בכל כולו לאדונו, ואין מושג כזה של עבד למחצה, עבד לשבעים אחוז או עבד לשמונים אחוז.

"אם אמור יאמר העבד לרבו כל אשר תאמר אלי אעשה זולתי דבר אחד, כבר שבר עול אדוניו מעליו והישר בעיניו יעשה", כלשונו הנפלא של רבינו יונה בשערי תשובה (שער א', ו). העבדות היא עבדות מוחלטת, ואסור לו לאדם להתפתות ליצר שבא אליו ואומר לו, 'תראה, הלוואי וירבו כמותך בישראל. אתה עושה את רצון הבורא בתשעים וחמישה אחוז, ומי עוד דומה לך!?! אסור לחשוב כך. התורה תובעת מהאדם **מאה אחוז של עבדות**, וזו תביעה על כל אחד ואחד מאתנו.

ג. אם אינני טועה כמדומני שראיתי דרשה שהוא כתב לכבוד ה'בר מצוה' של עצמו, ושם הוא כותב "דרשה זו דרשתי ביום הבר מצוה שלי ולסיום הש"ס". וזו לא דרשה מסוג הדרשות שדורשים אותם היום, שאומרים 'אני מודה לכל הקהל הקדוש שבא לאכול אתנו עוגות, ומברך גם את האבא והאמא שעזרו לי עד כה' ומיד קוראים לרבי חנניא בן עקשיא שיבוא לגמור את הדרשה... [ובכלל רבי צדוק הכהן זצ"ל מנהגו היה בכל יום לעשות סיום מסכת, וכל יום שעדיין לא סיים את המסכת לא אכל כלל, ובכל יום שבת היה מסיים מסכת שבת ומסכת עירובין, זיע"א].

אמר הרבי מאיזביצא, נוכל ללמוד את זה ממקרא אחר בתורה. בפרשת בראשית יש את הסיפור של חטא עין הדעת, ושם מבואר ששלשת השותפים לדבר עבירה קיבלו את ענשם. הנחש קיבל את ענשו, אדם קיבל את הקללה של 'בזעת אפך תאכל לחם', וגם חוה קבלה את ענשה ונאמר בה 'בעצב תלדי בנים' (בראשית ג, טז).

הבה ונתבונן בפסוק הזה של 'בעצב תלדי בנים'. אנחנו קשה לנו להבין מהם היסורים שאשה עוברת בזמן שיושבת על המשבר, ואין לנו כלים להבין ולקלוט את הכאב והצער שיש לאשה בזמן שיש לה צירי לידה, אבל לא לחנם אמר רבי שמעון בר יוחי בגמרא (נדה לא:): שאשה בזמן שכורעת לילד נשבעת שלא תביא יותר בנים לעולם, בגלל יסוריה הנוראים. לכן גם חייבה אותה התורה להביא קרבן אחר לידתה, מפני שהיא עוברת על השבועה שלה שנשבעה שיותר לא תביא ילדים לעולם.

אלו הם היסורים הנוראים שיש לאשה בזמן לידתה. ואיך זה נקרא בלשון התורה? "בעצב תלדי בנים". ואונקלוס ע"ה מתרגם 'בעצב' – **בצער** תלדי בנים'. כמו אחד שצובטים אותו בלחי יש לו צער מזה, כך גם זו האשה בזמן שיוולדת, הרי היא מצטערת. ולכאורה, הלא אלו הם יסורי תופת! איך התורה קוראת לזה רק 'עצב'? אבל אנחנו רואים שכך הוא לשון התורה.

אם כן, אמר הרי מאיזביצא, בוא ותעשה קל וחומר ותבין מדעתך. אם יסורים נוראים כאלו מכנה התורה רק בשם 'עצב', בלשון המעטה, אם כן כשהתורה מבקשת ודורשת מכל אחד מאתנו בפה מלא 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך', מי יודע עד היכן הדברים מגיעים ואיזה עומק נורא של תביעה יש מכל אחד מאתנו.

והתורה לא נתנה רק לשכבות מסויימות בעם ישראל, ולא נאמרה רק בשביל משה רבינו וחבריו. התורה נתנה **לכל אחד ואחד** מישראל, והתביעה הזו מוטלת על הכל.

אלא מאי?! יבוא אדם ויאמר, איך אפשר להגיע לזה?! לכאורה מצב כזה של אהבת ה' בלי גבול ומדה, הוא כבר דרגה גבוהה, ואיך אפשרי לקיים את זה?!

הנרצה יותר בעבודת ה' הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה

כדי לבאר את זה, נקדים הקדמה קצרה. ידוע שבעל החינוך כותב (מצוה ט"ז) 'יסוד גדול, שהפועל החיצוני מעורר את הפועל הפנימי. ואחר הפעולות נמשכים הלבבות ע"ש, המסילת ישרים מדבר על היסוד הזה, וכך הוא כותב (פרק שביעי): כמו שהזריזות היא תולדת ההתלהטות הפנימית, כשיש לאדם חשק והתלהבות בעבודת ה' יתברך, התלהטות הלב הזו גורמת לו שיעשה את המצוות בזריזות, כן גם מן הזריזות תולד התלהטות הלב. מי שזריז

בפעולות המצוה וממהר בפעולתו החיצונית, גורם שתבער בו תנועתו הפנימית והחשק והחפץ יתגבר בו וילך, והתשוקה לקיום התורה והמצוות תתגבר אצלו.

אך אם יתנהג בכבודות בתנועת אבריו, אם אדם יבוא לקיים את המצוה בכבודות, לאט לאט ובעצלות, ממילא גם תנועת רוחו תשקע ותכבה, וזה דבר שהנסיון יעידהו. זהו דבר בדוק ומנוסה. אם אדם מגיע אל התפילה כשהוא מרגיש שהוא עייף ויגע והוא נגש אל התפילה בעייפות ובעצלות, בוודאי שגם הכוונה שלו בתפילה לא תעלה יפה. ועל אחד כזה לדעת שמתפילה קרה נברא בשמים מלאך קפוא. מגיע לשמים מלאך בדמות גוש קרח, וששואלים אותו 'מי ברא אותך' הוא לא יכול לענות. מה יעשה, הרי הוא קפוא... אבל אם אדם מגיע אל התפילה בזריזות בתנועת אבריו, זה ישפיע גם על הלך רוחו. וכך בכל מצוה ומצוה, אם אדם נגש אליה בזריזות, בחשק ובהתלהבות, הוא עושה אותה כדבעי. אבל אם הוא נגש אל המצוה כאילו כפאו שד רח"ל, כאילו משהו משך אותו באוזן לקיים את המצוה, בעל כרחו ושלא בטובתו, אז גם הפועל היוצא מזה הוא כזה.

וכבר ידעת, אומר הרמח"ל, **שהנרצה יותר בעבודת הבורא**, הדבר שתמיד אנחנו צריכים לחדור ולשאוף אליו, הוא **חפץ הלב ותשוקת הנשמה**. זהו משפט שצריך להיות חקוק על לוח לבנו. מה הדבר המבוקש מאתנו?! שכאשר נעסוק בתורה ונקיים את המצוות, נעשה את זה בחפץ הלב ובתשוקה. הוא מה שדוד המלך מתהלל בחלקו הטוב ואומר 'כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלהים' (תהלים מב, ב). צמאה נפשי לאלהים וכו' (תהלים פד, ג), נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' (תהלים סג, ב).¹ ואלו אינם מליצות בעלמא, אלא זו היא הרגשתו האמיתית של דוד המלך.

ד. אדם יכול לומר תהלים הרבה, ואינו שם לב למה שמוציא מפיו. וכבר אמר אותו אחד, 'פלא והפלא. לדוד המלך לקחו שבעים שנה לחבר את ספר התהלים, ואנחנו גומרים אותו בשעה וחצי'... 'טוב מעט בכוונה מרבות שלא בכוונה' אמרו רבותינו (שלחן ערוך אורח חיים סימן א' ס"ד), וצריכים אנחנו ללמוד את ספר התהלים בעיון.

יש פרקים בתהלים שאם אדם לא יושב ללמוד אותם כמו שצריך הוא לא מבין בהם כלום, ואם תבקש ממנו שיתרגם לעברית את מה שמוציא בשפתיו, הוא לא ידע להסביר דבר. וגם במזמורים שאינם קשים, יש הרבה מילים שצריכים לימוד והבנה. למשל, הפסוק אומר 'אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה'. מה הכוונה 'סלה'?! – יש הרבה שאומרים ולא יודעים. הכוונה היא: לנצח, תמיד ולעולם ועד.

זה לגבי פירוש המילים והמזמורים. ומה עם החיות במזמורים? הנה לנו דוגמא. מזמור נ"ו הוא 'למנוצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם'. נגיד שאנחנו יודעים מה הכוונה במילה 'למנוצח', ונגיד שאנחנו יודעים מה פירוש 'יונת אלם', מכל מקום הבה ונראה אם אנחנו יודעים לתאר לעצמנו את המשך המזמור. 'באחוז אותו פלשתים בגת', פשט המילים, שמדובר כשדוד המלך נפל בשבי בידי הפלשתים בגת, העיר

זו היא התחושה של דוד המלך. 'צמאה לך נפשי כמה לך בשרי' (תהלים סג, ב). המזמור הזה, שהוא מהמזמורים הנפלאים שבספר תהלים, איזה מזמור הוא?! – מזמור ס"ג. כיצד הוא פותח?! – 'מזמור לדוד בהיותו במדבר יהודה'. מה זה מדבר יהודה?! קשה לנו להבין. אנחנו נמצאים כאן עכשיו, יושבים בניחותא במקום ממוזג, מעין עולם הבא... ננסה לתאר לעצמנו מהו 'מדבר יהודה', ונסה לחשוב על אדם שנמצא שם לבדו בין שמים לחול, בחום אימים וחמסין נורא מה שאי אפשר לדמיין בכלל. ולא יום אחד ולא יומים, אלא תקופה ארוכה הוא נמצא שם בחום הלוהט. מה יש בראש של אחד כזה?! מילה אחת קטנה. 'מים', 'מים', 'מים'... הוא רואה מים, הוא שומע מים, והוא חולם על מים. וזה דבר ידוע ומפורסם שאדם שנמצא במדבר לפעמים באים עליו דמיונות שווא שנראה לו כאילו הוא רואה מרחוק מים, ולא היא.

של פלשתים. דוד היה ידוע ומפורסם מאד אצל פלשתים, כמו שכתוב (שמואל א', יח, ו) 'הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו'. דוד הרג רבבות מבני פלשתים ואף הרג את הגבור הלאומי שלהם – גלית. אם כן, נתאר לעצמנו את המחזה הזה איך שתופסים עכשיו הפלשתים את דוד ולוקחים אותו לגת. בא פלשתי אחד מימינו ופלשתי אחר משמאלו, כל אחד גבהו שתי מטר כמו עמוד טלפון, והם תופסים אותו בכח בשתי ידיו.

איך אחד מרגיש כשלווקחים אותו בשבי כזה?! והוא הרי יודע לאן ובשביל מה לוקחים אותו. הם לא לוקחים אותו לביקור ממלכתי עם שטיח אדום וחצוצרות של כסף, כמו שעשו למישהו אחר... איך ההרגשה של אחד כזה?! אם אני לא טועה, אדם במצב כזה הופך להיות קפוא. הראש שלו לא עובד, האזנים שלו לא שומעות והעיניים לא רואות, הוא מאבד את כל עשתונותיו וגוררים אותו לאן שגוררים. ומה אומר דוד המלך?! חנני אלהים כי שאפני אנוש כל היום לוחם ילחצני, והוא אכן מרגיש את הלחיצות, שכן עומד פלשתי אחד מימינו ואחד משמאלו, והם לוחצים אותו. ומה הוא אומר?! באלהים אהלל דברו באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה בשר לי. וכי מאלו אני מפחד?! נכון שאני תפוס בידיהם, 'באחוז אותו פלשתים'. וכי מהם אני צריך לפחד ומהם אני צריך להתפעל?! יום אירא אני אליך אבטת. גם אם הם רוצים לעשות בי שפטים, אני אליך אבטת.

ועוד חוזר דוד ואומר שנית, באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה אדם לי. אנחנו קל לנו לומר את הפסוקים האלו. אנחנו אומרים, 'באחוז אותו פלשתים, באלהים בטחתי, באלהים אהלל דבר, וכי למה לא?!'... אבל אם אנחנו נתאר לעצמנו את הדברים, אם ננסה קצת לחיות את הפסוקים האלו, הכל יראה אחרת.

ספר התהלים הוא 'ספר הדבקות' כמו שמתבאר בדברי הרמח"ל ז"ל בכל ספרו מסילת ישרים כנודע ובפרט מה שכתב שם (פרק כא) עש"ה, אבל זהו רק בתנאי שאדם שומע ומטה אוזן ולב למה שכתוב בו.

זהו הצמאון הנורא שיש למי שנמצא במדבר. וגם דוד המלך אומר 'צמאה נפשי', אני נמצא במדבר יהודה ויש לי צמאון עצום, אבל איזה צמאון?! למה הצמאון?! 'צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים'. אני צמא להקב"ה. דוד המלך הולך במדבר יהודה בחום לוהט, לשונו יבשה בלי טיפת מים, אבל הוא צמא להקב"ה.

וכבר לימדו אותנו רבותינו הקדמונים כלל בלשון הקדש, שבכל מקום שיש בפסוק שני פעלים, השני גדול מן הראשון. בתחילה כתוב שהיה דוד המלך 'צמא', ואחר כך כתוב גם 'כמה לך בשרי'. מהו 'כמה'?! אומר רש"י, הוא לשון תאוה ואין לו דמיון במקרא. לא מצינו שורש כזה בשום מקום אחר, וזהו מין צמאון כפול ומכופל שאין כדוגמתו.

ומי שמתבונן נכון בפסוק הזה, רואה כאן דבר נפלא הפלא ופלא. צמאון של נפש אנחנו יכולים להבין, ואנחנו יכולים לתאר לעצמנו מהו נפשו של אדם שצמאה לקרבת ה'. אבל דוד המלך מוסיף ואומר 'כמה לך בשרי', גם הגוף שלי צמא כל כולו להקב"ה, באופן כזה של 'כמה', בצמאון כפול ומכופל.

הוא הוא שאומר המסילת ישרים (פרק ז'), כי הדבר הנרצה והמבוקש מאתנו הוא שיהיה לאדם את חפץ הלב ותשוקת הנשמה.

הקדמתו המופלאה של רש"י לשייר השירים

והנה, בשלשת השבועות שבין י"ז בתמוז לתשעה באב מפטירין תלת דפורענותא, שלשת ההפטרות שבהם הנביאים מתנבאים על עונשם של ישראל, וכנגדם מתחילים אחרי תשעה באב שבע פרשיות של נחמה, 'נחמו נחמו', 'עניה סוערה', ועוד, ועכשיו אנחנו נמצאים ב'שב דנחמתא'.

ה. הקב"ה הוא בעל הנחמות האמיתית, והנחמה של הקב"ה היא נחמה שונה מהנחמה שנוהגת אצלנו, אצל בשר ודם. לדוגמא, אם אדם ח"ו שובר רגל הכאב והיסורים שלו גדולים, ובמשך חודש או חודשים הוא סובל מכאבים וממוגבלות, עד שהוא מבריא וחוזר לבריאותו. מה אומרים לו הסובבים אותו כשהוא מבריא?! מנחמים אותו ואומרים לו, 'ברוך השם, עכשיו כבר אין לך עוד יסורים וכאבים, וחזרת ללכת כמו שהיית רגיל ללכת', והוא אכן מתנחם בדבר ושמח על שחזר לבריאותו.

אבל עם היותו שמח על שחזר לבריאותו, מה עם הצער הקודם שהיה לו כששכב מושך זמן מה במיטה?! בזה לא מתנחם כלל. כל המנחמים מדברים על מכאון ולהבא ואומרים לו, 'העבר אין, והעיקר שברוך השם עכשיו אתה בריא ושלם', אבל הצער שהיה לו מקודם וכל העגמת נפש שהיתה לו, לא נעקרת למפרע. זו היא נחמה של בשר ודם. אבל הנחמה של הקב"ה היא בסגנון אחר לגמרי. את הצרה בעצמה, אותה גופא הופך הקב"ה לנחמה. ולכאורה, איך זה יתכן?! אנחנו יכולים להבין שמפסיקה התקופה של הצרות

יש שיר שמתאים במיוחד ובמסויים לתקופה הזו.

איזה שיר?! 'שיר השירים אשר לשלמה'.

צריכים אנחנו להבין, מה ענינו של שיר השירים, עד ששנו רבותינו (ידים פ"ג, ה), 'כל השירים קדש, ושיר השירים קדש קדשים'. ורש"י בתחילת שיר השירים (פ"א, א) מבאר ענין זה וכותב, 'שיר השירים קדש קדשים שכולו יראת שמים וקבלת עול מלכותו'.

אמנם, הנה רש"י ע"ה, לפי מיעוט ידיעתי, כתב רק שתי הקדמות לביאור שלו בתנ"ך. על החומש ועל הנביאים לא כתב רש"י הקדמה, כי אם על ספר זכריה מתרי עשר, ועל שיר השירים! בהקדמה לשיר השירים רש"י מבאר בהרחבה נוספת ונפלאה את ענינו של שיר השירים, וברור לי שהדברים הללו נכתבו ברח הקודש.

אומר אני, אומר רש"י, שראה שלמה ברוח הקדש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה חורבן אחר חורבן, עם ישראל לא גלה גלות אחת ולא עבר חורבן אחד, כי אם כמה וכמה גלויות וחורבנות, צרות אחרי צרות, ולהתאונן בגלות זה על כבודם הראשון, כשעם ישראל נמצאים בגלות ובחורבן הם מתאוננים ומצטערים על כבודם הראשון, איך היתה המציאות הנפלאה שלהם בזמן הבית, ולזכור חיבה ראשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים, כלל ישראל זוכר איך היתה אלינו אהבת ה' יתברך ואיך היה הקשר והדיבוק שלהם עם ה' יתברך, לאמר, אלקה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה. כלל ישראל מתגעגע אל מצבו הראשון, ויש לו ציפיה ותשוקה 'אלכה ואשובה אל אישי הראשון', כלל ישראל רוצה לחזור אל ה' יתברך, 'כי טוב לי אז מעתה', התקופה ההיא היתה תקופה טובה, ואילו עכשיו אנחנו גולים דוויים וסחופים.

ויזכרו את חסדיו, כלל ישראל יזכר בכל החסדים שעשה אתנו ה' יתברך, ואת מעלם אשר מעלו, כלל ישראל זוכר גם מה הסיבה שבגללה הפסדנו את כל הטובה הזו, ואת

ומתחילה תקופה טובה של נחמות, אבל איך יכול להיות שהצרה עצמה תהפך לנחמה?! את זה אנחנו לא מבינים. אבל הקב"ה יכול גם יכול, ולזה הוא נקרא 'בעל הנחמות', כי הוא זה שיראה לנו אחרי כל התקופה החשוכה של הגלות איך כל הצרות והמצוקות שעברנו היו לטובה ולברכה בעבורנו.

וזהו עומק הנחמה היותר גדולה שיכולה להיות, שגם מה שאנחנו רואים כצרה, יתברך ויתגלה למפרע שהיה בעצמו נחמה. ובעזרת ה' בקרוב נוכה לראות ולהבין איך כל הצרות והתלאות שעברנו היו בעצמם טובה וישועה לנו.

ו. יש דפוסים שעשו קצת עוולה והשמיטו את ההקדמה של רש"י לשיר השירים, וחבל מאוד.

ובאמת זה עצמו אומר דרשני וצריכים אנחנו להבין למה טרח רש"י לכתוב באופן מיוחד הקדמה על שיר השירים, מה שאין בדרכו.

הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים, אנחנו מחכים לגמול של אחרית הימים, ומצפים מתי כבר יתקיימו כל הטובות והישועות והנחמות המעותדות לנו. וייסד שלמה המלך ספר זה ברוח הקדש בלשון אשה צרורה אלמנות חיות, שלמה משתמש במשל של אשה שבעלה עזב אותה והיא אלמנה מחיים, היא 'צרורה' וקשורה לבעלה הראשון, והיא מתגעגעת ומשתוקקת על בעלה, מתרפקת על דודה, מזכרת אהבת נעורים אליו ומודה על פשעה. שיר השירים, אומר רש"י, הוא שיר של געגועים ושיר של השתוקקות להחזיר עטרה לישנה, שיר שבו כלל ישראל מביעים את הגעגועים שלהם למצבם הראשון, ושיר שבו כלל ישראל המושל כאן לאשה הצרורה בבעלה 'מזכרת אהבת נעורים אליו', היא מזכירה להקב"ה, תזכור את אותה התקופה הנפלאה שהיתה לנו, 'ומודה על פשעה', היא גם לא מתעלמת מהסיבה שהביאה אותה למצב הזה שהיא אלמנה צרורה בחיים, ומודה על פשעה.

אף דודה צר לו בצרתה ומוזכר חסדי נעוריה, גם הוא מזכיר את החסדים שהיו בנעוריה, נוי יפיה וכשרון פעליה בהם נקשר עמה באהבה עזה, להודיעם כי לא מלבו ענה ולא שלוחיה שילוחין כי עוד היא אשתו והוא אישה והוא עתיד לשוב אליה. זו היא הקדמתו המופלאה של רבינו רש"י הקדוש זצ"ל זיע"א לשיר השירים.

שיר השירים - שיר החשתוקקות

והנה, רש"י מביא, 'שיר השירים, שיר שהוא על כל השירים, על אשר נאמר להקב"ה מאת עדתו ועמו כנסת ישראל'. כמה שירים נאמרו לה' יתברך?! אלפים ורבבות. כלל ישראל שר להקב"ה הרבה שירים במהלך כל הדורות, ועם כל זה שיר השירים הוא המעולה שבשירים.

ורבותינו דרשו במדרש, וכן הוא בתרגום, 'שיר השירים', שיר העולה על כל השירים, מהשיר הראשון ששרו להקב"ה בבריאה, עבור דרך השיר שעם ישראל שר כשיצאו ממצרים "שירת הים" - אותה השירה שאנחנו אומרים בכל יום, ועד השיר החדש שעתידין אנחנו לשורר לעתיד לבוא כשנצא מהגלות. מי יודע איזה שיר ישירו לכבוד ה' יתברך כשנצא מהגלות השחורה הזו! אבל עם כל זה שיר השירים הוא שיר הגדול והמשובח יותר מכל השירים.

ולכאורה, יש כאן פלא. הרי השיר הזה הוא שיר של גלות, כמו שהבאנו מדברי רש"י בהקדמתו, וכך אומר רש"י גם בהמשך, שיר זה אומרת בפיה בגלותה ובאלמנותה, וכי יתכן שהשיר הזה שהוא שיר של גלות וחשיכה הוא שיר המשובח יותר מכל השירים?! הלא לכאורה, הסברא נותנת שכשאדם שר שיר מתוך הלל והודאה, שיר מתוך רוממות הנפש, השיר מעולה הרבה יותר!

נקח דוגמא. נתאר לעצמנו את המעמד של קריעת ים סוף. הים מתייבש ואלפי רבבות בני ישראל עוברים בתוכו. כלל ישראל רואים פלאות בכל צד ופינה, זוכים לנבואה ומצביעים באצבע ואומרים 'זה אלי ואנוהו', ובגמרא (סוטה ל:) אמרו רבותינו שאפילו עולל שהיה יונק משדי אמו שמט את דד אמו וצעק 'זה אלי ואנוהו'. אנחנו יכולים לתאר איזו שירה היתה שם?!

או אם ננסה לחשוב איך יראה השיר של הגאולה העתידה, בקרוב בב"א. הלא נתפטר אז מהיצר הרע, הלב שלנו יהיה טהור, יתקיים בנו מה שכתוב 'כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים', נזכה להזאת מים טהורים ונזכה להשגות 'רוח הקדש יהיה שפוך על פני הכל' וככתוב בספר יואל (ג' א) "אשפוך רוחי על כל בשר", כמו שכתוב בקדמונים (מנורת המאור אות ע"ז, ועיין בספר יערות דבש ח"א דרוש ד'). איך יראה השיר שלנו אז?!! אין לנו פה לתאר.

ועם כל זאת, אומר רש"י, שיר השירים הזה, שהוא שיר של גלות ואלמנות, הוא שיר המעולה מן הכל. כיצד זה יתכן?!

בעת האחרונה (שנת תשנ"ב) נדפס ספר שנקרא בשם 'אחת שאלתי', ושם המחבר כותב יסוד נפלא, שפתים ישק. השיר הזה, אומר הרב, הוא שיר של השתוקקות. 'ישקני מנשיקות פיהו', מפרש רש"י, זה השיר אומרת ישראל בפיה בגלותה באלמנותה, מי יתן וישקני המלך שלמה [כל שלמה הוא כינוי להקב"ה] מנשיקות פיהו כמו אז שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים, ואותם דודים, אותה אהבה עריבה עליהם מכל שעשוע ומובטחים מאתו שיופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו, זהו ישקני מנשיקות פיהו.

שיר השירים הוא שיר של השתוקקות. הוא שיר של ציפיה ובקשה, כי כשם שזכינו אז בשנת ב' אלפים תמ"ח למעמד הר סיני, כך נזכה ש'ישקני מנשיקות פיהו', הקב"ה יקרב אותנו ויתן לנו את התורה מחדש ויבאר לנו את התורה מחדש, 'גלה לנו את סוד טעמיה ומסתר צפונותיה'. וכאן טמונה התשובה למה ששאלנו. מדוע שיר השירים גדול מכל השירים? מפני שהוא שיר של השתוקקות. וכשאדם משתוקק ורוצה בכל מאודו את הקירוב

ז. הספר הזה הוא ספר על 'עמל התורה', בקשת השלימות וחובת האדם בעולמו, כמו שכתוב עליו בכריכה. חיבר את הספר אחד מגדולי הרבנים בדורינו, רבי יצחק זאב יוזעף שמו שליט"א.

מצאתי בספר הזה נפלאות לאין שיעור ולענ"ד הוא ספר מהיותר מצויינים שנדפסו לאחרונה. אני התפעלתי מהחיבור הזה מאוד, עד שאין לי לשון לשבח את הספר. 'אי לדידי ציית', כמו שאומרת הגמרא (כתובות סג), אני ממליץ בכל לב לכל אחד ואחד להגות בספר הזה ימים ולילות.

להקב"ה, זה מכיל גדלות וקדושה שאין בכל השירים הגדולים והנפלאים שנאמרו ושיאמרו לעתיד לבוא.

אין ערוך לחשיבותה של שירת ההשתוקקות של כל אחד ואחד

זהו המבוקש מאתנו, שנהיה משתוקקים ברמ"ח אברים ושס"ה גידים להיות עבדי ה' יתברך ועושי נחת רוח לפניו. ההשתוקקות הזו יוצרת שיר שהוא קדש קדשים, כמו שראינו. ומוסיף הרב ואומר, כך זה לא רק בשיר של כלל ישראל, אלא בכל השתוקקות של כל יחיד ויחיד לקדושה ולעליה רוחנית, וכשאדם מסתכל על עצמו ואומר, 'עד מתי אהיה במצב הזה!' 'עד מתי אהיה בריחוק מהקב"ה', 'עד מתי אבזז זמן יקר לבטלה', והלב שלו חפץ והנשמה שבקרבו משתוקקת לעשות נחת רוח להקב"ה, לעלות ולהתקרב אל הקב"ה, לדעת את התורה ולא להסתפק בידיעות מפוזרות אלא ידיעה של ממש עם כל היקפי התורה - כשיש לאדם כזה צמאון וכזו השתוקקות, זהו גופא שיר השירים, שיר שהוא למעלה מן הכל.

למדנו, כי גם היום שאנחנו נמצאים במצב של הסתר פנים וחשיכה, אם יש לאדם רצון אמיתי להתעלות ולהתקרב אל ה' יתברך, הרצון הזה הוא יקר מכל יקר וחשוב מאד מאד בשמים, בבחינת 'שיר שהוא למעלה מכל השירים'. הרבה פעמים יש לאדם, לכל אדם, את המחשבות האלו ואת הרצון להתעלות, והוא מסתכל על עצמו ואומר 'חבל על עצמי. כמה אני מתבזבז, וכמה זמן יקר הולך לבטלה', אבל מיד לאחר מכן הרצון שלו להשתפר נכבה והוא אומר 'מה אפשר לעשות?!' – ככה זה ואין מה לעשות'. והיצר הרע מיד מגיע ולוחש לו, 'אתה צודק שאתה מתבזבז, אבל הלא תסתכל על החבר שלך. הוא לעומתך מסכת נגעים... אתה לכל הפחות בן אדם, והוא גם זה לא'. ואז אדם שומע את הלחישה הזו ומתפייס ואומר, 'נכון, נכון, אני בסדר לעומת החבר שלי'.

ולפעמים היצר מגיע לאדם מכיוון הפוך, ומייאש אותו. הוא לוחש לו, 'אתה צודק שהזמן שלך מתבזבז וחבל על הימים שחולפים ואינם. אבל גם אם תשתנה עכשיו, מה כבר יצא ממך?! הרי השערות שלך כבר כמעט לבנות, ומה תוכל כבר לעשות?!' ואדם שומע את הלחישה הזו ומתייאש. אסור להתייאש בשום פנים ואופן! הייאוש בעוכרינו, אוכל כל חלקה טובה. לעולם אסור לו לאדם להתייאש ועליו להשתוקק לקרבת ה' ולהתעלות. ומה שמוטל עלינו הוא להגדיל את הרצון, את הכיסופים ואת הצמאון לקרבת ה' ולעבודת ה'.

ובלשון הרב, במצב של הסתר פנים שירת ההשתוקקות והאהבה להקב"ה עולה על הכל. השתוקקות לידיעת התורה הוא דבר גדול מאד, וכשאדם יהיה צועק מעומק לבו 'מי יתן ואזכה לכתרה של תורה', מי יוכל לידע ולהודיע כמה ההשתוקקות הזו יקרה בשמים, וכמה השיר הזה חשוב אצל הקב"ה, עד לאין שיעור. וכמו שפתחנו וראינו, כך הקב"ה גם הוא מתנהג

עמנו. מתי קבלנו את המן?! רק אחרי שהיה 'ויענך וירעיבך', רק אחרי שהיה את הרצון והיתה ההשתוקקות, קבלנו אותו.

וזו היא הנחמה הגדולה עבורנו, שאת הרצון והתשוקה תמיד אנחנו יכולים להגדיל בתוכנו. גם אם אנחנו נמצאים בגלות ואפופים בכל צרות הגלות, כל הטרדות והיסורים, עם כל זה תמיד אנחנו יכולים להשתוקק ולרצות, וזהו המבוקש מאתנו. וכמובן שבזה שאדם רוצה לבד אינו יוצא ידי חובה, ובשביל לקנות את התורה על האדם להשחיר פניו על התורה, אבל זהו הבסיס, ומכאן ההתחלה.

וזו התשובה למה ששאלנו קודם. איך אדם יוכל להגיע למצב כזה של אהבת ה' בלי שיעור?! האם זה לא בלתי אפשרי להשגה?! התשובה היא, שמה שמוטל עלינו בראש ובראשונה הוא להשתוקק. אם אדם משתוקק ומצפה, מבקש ורוצה בכל נפשו ומאודו להיות עבד ה' נאמן, יסייעוהו מן השמים.

השחרת פניו של הגר"א על התורה

כמו שהזכרנו, זה לא מספיק שאדם רוצה, אלא צריך גם לעשות. מה זה נקרא 'להשחיר פנים על התורה'?! את זה סיפר הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל. הוא היה נוהג לנסוע כל תקופה אל רבו, הגאון מוויילנא. פעם אחת אחרי זמן מה שלא היה בוויילנא אצל הגר"א, נסע לבקר את רבו, וכשהגיע אל ביתו היה זה ביום שישי.

דרכו של רבי חיים היתה שכשהוא היה יושב ועוסק בתורה, אם היתה מתעוררת אצלו איזו קושיא חמורה הוא היה כותב אותה במחברת, וכשהיה מגיע אל רבו הגר"א היה שואל אותו שאלות הכתובות לו במחברת, והגר"א היה משיב לו על שאלותיו ופושט לו את כל ספיקותיו. וכן גם בפעם הזו, הגיע רבי חיים כשמחברתו בידו, ורצונו לשאול את הגר"א על שאלותיו.

בא רבי חיים, ומצא את חדרו של הגר"א סגור. שאל רבי חיים את בני הבית, 'מה קרה?! אין היום קבלת קהל?!' אמרו לו בני הבית, 'אכן, הרב כבר שלשה ימים לא יוצא מן החדר, לא אוכל, לא שותה ולא ישן, בגלל שהוא עמל להבין ירושלמי מוקשה אחד'. 'ואנחנו', הוסיפו בני הבית, 'כבר דואגים לבריאות של הרב. כבר שלשה ימים רצופים שהוא לא נח, לא אוכל ולא שותה, אבל אין בכוחנו לעשות דבר'. 'אבל אתה', בקשו בני הבית, 'בהיותך תלמיד אהוב שלו, תדפוק בדלת ותראה מה קורה אתו'.

דפק רבי חיים מוולוז'ין בדלת, והגר"א הזמין אותו להכנס. כיון שראה הגר"א את רבי חיים שמח ואמר, 'רבי חיים, טוב שבאת. אני עמל כאן להבין ירושלמי קשה, וצריך שתעזור לי'.

סיפר רבי חיים מוולוז'ין, "כשנכנסתי לחדר וראיתי את הגר"א אחרי עמלו הנורא בתורה שלשה ימים רצופים, ראיתי והבנתי מה זה נקרא 'להשחיר פניו על התורה'. ראיתי את הגר"א כשמגבת קשורה על ראשו, והוא עמל ביגיעה עצומה כדי להבין את הסוגיא".

אנחנו חושבים לפעמים שהגאון, הלא היה גאון... בטח הוא ישב רגל על רגל, וכל התורה מתנגנת על לשונו בידעו אותה. אבל לא היא. הגאון אכן היה גאון כמו אחד מרבותינו הראשונים, אבל ההתאמצות והעמלות שלו בתורה היתה באופן כזה שפניו השחירו כשולי קדירה ממש, כדי להבין את דברי הגמרא.

כשהגר"א אמר לרבי חיים 'טוב שבאת', אמר רבי חיים לרבו הגר"א, 'כבוד הרב, במחילה, מה יועיל הנר בפני השמש?!' אם מדליקים נר כשיש שמש, הוא משפיע משהו?! הוא מוסיף תוספת אורה?! הלא 'שרגא בטיהרא מאי אהני' (חולין ס:), וגם אני ביחס אל הרב כמו נר בפני השמש ולא אוכל לפרש שום דבר שהרב מתקשה בו.

אמר לו הגר"א, אף על פי כן. כבר אמרו רבותינו (תענית ז:), 'מתלמידי יותר מכולם'. הבה ונשב ביחד וננסה להבין את הסוגיא. ואכן, סיפר רבי חיים מוולוז'ין, 'ישבתי עם הגר"א ללמוד את הסוגיא, ותוך כדי הלימוד אמרתי איזה פתח וכיוון שאפשר להבין בו את דברי הירושלמי, ומיד צהבו פניו והאירו פניו של הגר"א, על שהתחיל למצוא את הפתח להבין את הסוגיא.

מדוע צהבו פניו?! מפני שמי שעמל על התורה זוכה להארת פנים כשהוא מוצא משהו חדש, ידיעה חדשה או הבנה חדשה. וכמו שאמרו בירושלמי (שבת פ"ה, א) שפעם אחת נכנס רבי אבהו אל הישיבה והיו פניו מאירות וזורחות. היו שם אי אלו אנשים שהתלחשו, 'מה פתאום פניו של הרב מאירות וקורנות?! בטח מצא איזו אבן טובה, זכה בלוטו'... נגשו אל הרב ושאלו אותו, 'במחילה כבוד הרב, מה מצאת?!'

אמר להם רבי אבהו, 'כן כן, אתם צודקים. אכן, מצאתי מציאה'. כששמעו את זה כל אחד אמר בלבו, 'אהה, צדקנו'... שאלו את רבי אבהו, 'מה מצאת?!' אמר להם רבי אבהו, 'מצאתי משנה ישנה... מצאתי איזו משנה לא ידועה, ומרוב השמחה ששמחתי בה האירו וזרחו פני'.

המשיך רבי חיים וסיפר, 'כששמע הגר"א את הפתח להבין את דברי הירושלמי, צהבו פניו ואמר לבני הבית שיכניסו כזית לחם לאכול'. וזה אחרי שלשה ימים שלא אכל כלום ואחרי שלשה ימים של עמל מפרך בתורה. אחד אחר אחרי שלשה ימים בלי אכילה, מה היה מבקש לאכול?! לפחות מאפיה... אבל הוא אחרי שלשה ימים בלי אכילה ביקש כזית לחם. וגם את זה בשביל מה?! 'כדי שלא יכנס ליום שבת כשהוא מעונה'. ישנה הלכה שאסור להכנס לשבת בתענית, ולכן ביקש הגר"א כזית לחם.

זה עמל התורה שאתו קונים תורה, וזה נקרא 'להמית את עצמו בדברי תורה', כפי שדרשו רבותינו (שבת פג:): שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. איך מגיעים לזה?! בראש ובראשונה על ידי הצמאון וההשתוקקות.

אסור לנו לזכור את הידיעה הזאת שאנחנו עבדי ה', ותמיד צריכה להיות לנו התשוקה והרעב הנורא להיות עבד ה' בכל פעולה ובכל צעד, כי 'עבד נאמן' הוא רק מי שעושה את המוטל עליו ברמ"ח אברים ושס"ה גידים כמו שהזכרנו, בלי שום מקום שהוא פוטר את עצמו.

והרב מסיים כאן במדרש נפלא. **כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה** (תהלים א'), דרשו רבותינו במדרש תהלים, **רבי חייא אומר, אם חפצת בתורה, דבר ראשון עליך לחפץ ולרצות, ו'חפץ' איננו סתם רצון, אלא רצון חזק, כפול ומכופל מאד, וכמו שנאמר באותו רשע, חמור בן חמור ואבי חמור 'כי חפץ בבת יעקב', לא נאמר בו שרצה אותה אלא חפץ בה, ואם אתה חפצת בתורה, זה עיקר העיקרים מבחינתך ולזה אתה משתוקק ואת זה אתה רוצה בכל מאודך, אתה עתיד שתהיה יושב ומורה הוראות מתוכה. כשיש לאדם את הרצון העז הזה לתורה, והרצון הזה חייב להיות לכולנו - יש לנו הבטחה מרבותינו ש'עתיד אתה שאתה יושב ומורה הוראות מתוכה', וה' יהיה בעזרנו.**

חידושי תורה פרשת עקב

א. בענין והיה עקב תשמעון

דברים (ד' י"ב): "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' א לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתך".

ובס"ד נתעוררתי מדוע נקט קרא ואמר תשמעון בתוספת אות ך' סופית ולא אמר תשמעו כבשאר מקומות כמו בספר שמות (ט' א') ולקמן בספר דברים (י"א א' וי"ג א') ועוד.

ואמרתי בס"ד שיובן היטב עם מה שהבאתי בחיבורי כנסת יעקב (דף מ' ובהערה שם), ובחיבורי הדר יעקב ח"ה (סימן כ"ד) ובחיבורי הנכחי () שכבר לימדנו רבותינו ז"ל שכל שיש תוספת ך' הדבר בא לציין הקטנה כמו אישון וכו' עיין שם באריכות מפי סופרים וספרים.

ובא מקרא זה ללמדנו דאפילו אם רק מעט וקצת תשמעו בקולי, זה כבר יביא אתכם לשמרתם ועשיתם את כל מצוות ה', וכדרשתם בספרי (פרשת ראה פסקא קט"ו): "מ"כן אמרו שמע אדם קימעה, משמיעים אותו הרבה, שמע אדם דברי תורה משמיעים אותו דברי סופרים", ובמדרש תנאים דברים (פרק כ"ח): "אם שמע אדם מעט מספיקין בידו לשמוע הרבה", וכן הוא במדרש תנחומא (פרשת כי תבוא ס"ד) ועוד, ולכן אמר תשמעון, אפילו שמעט מעט ודוק.

וראיתי בספר אור החיים הקדוש שם שכתב: "והיה עקב תשמעון, אפשר שרמז באות נו"ן ששיג חמשים שערי בינה, ולדרך זה גזירת הכתוב היא תשמעון, שאם ישיג מדרגת הענוה ישיג לשמוע דברי תורה" עכ"ל, דהיינו שהתורה באה ללמדנו שעל ידי "עקב" שהיא מידת הענוה, מבטיחו הכתוב וגזור אומר "תשמעון", דבודאי וברור ששיג לשמוע דברי תורה ודפח"ח.

ולגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק דבר שם ראיתי שכתב: "אמר תשמעון בנו"ן נוספת להקטין, דגם זה אי אפשר בכל ישראל שהרי המה עוסקים במלחמה אלא שיהיו אנשים קבועים לתלמוד תורה" ודוק, ואני עני הנלע"ד כתבתי בס"ד.

ב. בענין מצוות ואכלת את כל העמים

דברים (ד' ט"ז): "ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לך, לא תחוס עינך עליהם ולא תעבד את אלהיהם כי מוקש הוא לך".

וראיתי לרבינו חיים ך' עטר ז"ל בספר אור החיים הקדוש שם שכתב: "ואכלת את כל העמים - זו מצות עשה, וגמר אומר אשר ה' אלהיך נותן לך, הא למדת שאם תתעצלו אתם מואסים במתנת אלהים".

והוא חידוש לענ"ד, ולפי שעה לא ראיתי לשום אחד ממוני המצוות שמנה דבר זה למצוות עשה, ועיינתי גם בספר מצוות ערוך ח"ג שסידר תרי"ג המצוות אליבא ד"ד מוני המצוות מרבתינו הראשונים כמלאכים, ולא הביא מי שמנה דבר זה למצוות עשה וצ"ב.

ורבינו הגר"א ז"ל בספר אדרת אליהו דברים שם כתב: "ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נתן לך לא תחוס עינך עליהם, הוא ברכה וגם ציווי" עכ"ל, ולכאורה מצינו חבר לרבינו אור החיים הקדוש שואכלת את העמים הוא ציווי ומצווה.

מיהו רואה אני שאינו מוכרח כלל, כי יש לפרש דברי הגר"א ז"ל באומרו "הוא ברכה" דקאי על רישא דקרא ואכלת את העמים, ומה שכתב "וגם ציווי" הוא על סיפא דקרא לא תחוס עינך עליהם וכסברת בעל הלכות גדולות (מצוה קמ"ז) והנמשכים אחריו כמו באזהרות רבינו שלמה ׳ גבירול (סימן קפ"ו) וספר יראים (מצוה שס"ב) ודוק.

ודברים מפורשים מצאתי בס"ד בדברי רבינו יצחק אברבנאל ז"ל שם: "זכר עוד המין השלישי והוא בענין הכבוד וניצוח האויבים, ועליו אמר ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לך, ואין זה מצוה אבל יעוד ושכר טוב, שיהיו ישראל כאריה בבהמות יער ככפיר בעדרי צאן שיאכל ויחריד את כל העמים לא בחיל ולא בכח כי אם לפי שה' אלהיהם נתנם להם, ולפי שהמנצחים במלחמות פעמים ירחמו על המנוצחים ויחמלו עליהם ויחשבו זה למעלה גם לשלמות ומידה נכבדת, לכן הזהירם שלא יעשו כן, רוצה לומר שלא יחוס עינם עליהם.

וביאר ואמר שאין זה ללמד מדת האכזריות חמה ושטף אף כי אם לפי שלא יבאו לעבוד את אלהיהם כי בהיותם חומלים עליהם יתערבו העמים עמהם וילמדו ממעשיהם אשר זה יהיה לישראל למוקש, ולכן ראוי שלא תחוס עינם עליהם כדי שלא יבאו לעבוד את אלהיהם כי אותה החמלה על הרשעים תהיה מוקש לישראל, וכמו שאמר לא ישבו בארצך פן יחטאו אותך לי, וכו' וכו', ופירשתי ואכלת את כל העמים שהוא יעוד הנצחון ותגבורת על האויבים להיות מין ממני השכר, ולא בא במקום הזה לשם מצוה" וכו' עש"ב, ודוק היטב.

ג. בענין שמלתך לא בלתה מעליך

דברים (ח' ד'): "שמלתך לא בלתה מעליך, ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה".

ובתב הרמב"ן ז"ל שם: "שמלתך לא בלתה מעליך, ענני כבוד היו שפין בכסותן ומגהצים אותם כמו כלים המגוהצים, וכן קטניהם כשהיו גדלין גדל לבושן עמהם, לשון רש"י ודברי אגדה [מדרש תהלים פכ"ג], אבל רבי אברהם כתב ואחרים אמרו כי הוציאו מלבושים רבים, ויתכן שאין בתולדת המן להוליד זיעה. וכן אמר ורגלך לא בצקה, שנתן להם כח או הוליקם לאט ואין דבריו נכונים, כי משה יזכיר להם זה, לאמר כי בעשיית המצוה יהיה להם מזון וכסות ויחליפו כח, כאשר חיו במן ארבעים שנה והיו להם השמלות וארח ברגלם לא יבא, והכל ממעשה הנס, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם ויתפרנס ואם תכסה את הקורה בשמלה חדשה בארבעים שנה תבלה אף על פי שאין בה זיעה, אף כי אנוש רמה (איוב כ"ה) עכ"ל.

ומה שסיים הרמב"ן ז"ל בפסוק ואף "כי אנוש רמה", נראה לי שנתכוין לדרשתם ז"ל במסכת אבות דרבי נתן (פ"ט ה"ב): "אף כי אנוש רמה ובן אדם תולעה, רבי אלעזר בן יעקב אומר רמה בחייו ובן אדם תולעה במותו, איזה רמה בחייו זה כינים, ובן אדם תולעה במותו זה שמרחיש במותו", וכן הוא במסכת דרך ארץ (פרק ג'), ובמסכת כלה (פרק ו'), ועיין תמורה (ל"א א'), ותוספות שבת (י"ב א') ושם בחידושי הרמב"ן ז"ל ודוק.

והנה מה שכתב הראב"ע ז"ל ד"יתכן שאין בתולדת המן להוליד זיעה", יש להבין דתינח אם אכילת בני ישראל במדבר היתה רק מן אכן יש לומר דמשום כך לא הזיעו, אבל הרי בני ישראל זולת מן אכלו גם שאר דברים, וכמפורש במקראות ועיין בהגהות הגאון יעב"ץ ז"ל יומא (ע"ה ב'), ומשום שאר המאכלים היו צריכים להזיע, ומה הועיל להם שאכלו גם מן.

ונראה דהדברים תלויים בהא דשנינו בתלמוד בבלי מסכת יומא (ע"ה סע"ב): "מה אני מקיים לחם אבריים, לחם שנבלע במאמץ וארבעים ושמונה אבריים, אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אונך ויצאת שמה חוץ, דברים שתגרי אומות העולם מוכרין אותן להם. רבי אלעזר בן פרטא אומר אף דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להן מן מפיגן, אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אונך - לאחר שסרחו, אמר הקב"ה אני אמרתי יהיו כמלאכי השרת, עכשיו אני מטריח אותם שלש פרסאות", ופירש רבינו חננאל ז"ל: "ואפילו דברים שתגרי האומות מוכרין להן ואוכלין אותן היה המן מפיגן ולא היו צריכין לנקביהן, ומה אני מקיים ושבת וכסית את צאתך לאחר שסרחו".

ומפורש שנחלקו התנאים אם היה המן מפיג מה שאכלו בני ישראל משלהם, ועיין תוספות ישנים ותוספות רא"ש שם, ואם כן תינח למאן דאמר מן מפיגן אזי יש לומר דאכן אכילת המן גרמה שלא הזיעו וכדכתב הראב"ע ז"ל, אלא למאן דאמר שלא היה מן מפיג שאר מאכלים, מאי איכא למימר אליבא דראב"ע, שהרי מחמת שאר מאכלים שאכלו בני ישראל היו צריכים להזיע, ועיין.

ובס"ד נתעוררתי מדוע לא הזכירו רבותינו הראשונים נ"ע דברות חז"ל במדרש פרקי רבי אליעזר (סוף פרק מ'): "רבי פינחס אומר כל אותו הדור ששמעו קולו של הקב"ה בהר סיני זכו להיות כמלאכי השרת, ולא משלו בהם לא כינים, ולא ראו טפת קרי בחייהם, ובמותם לא שלטה בהם רמה ותולעה", ומפורש שבני ישראל במדבר לא היו בהם "כינים", ומינה אתה אומר שגם לא "הזיעו", שהרי כינים מזיעה מתהוים, וכדכתב הרמב"ן ז"ל עצמו בחידושו לשבת (י"ב א'): "כינה הווה מן הזיעה", וכן כתב הרמב"ם הלכות שבת (פ"א ה"ג): "מותר להרוג את הכינים בשבת מפני שהן מן הזיעה", ובסמ"ג (לאין ס"ה) כתב: "כינה שורצת בבשר האדם מן הזיעה", ועיין משנה ברורה (סימן שט"ז סעיף ט' אות ל"ח) וביאור הלכה שם (ד"ה מותר וד"ה להרגה), ובספר בן איש חי ש"ב (פרשת וארא אות י"ג) ע"ש.

ובפרט תקשי אדברי הרמב"ן ז"ל בפירושו לתורה הנ"ל שסיים וכתב: "אף כי אנוש רימה", שפשט לשונו מורה שרצונו לומר שישראל במדבר היו בגדר אנוש שמזיעים, ומדוע לא הביא דברי רבי פינחס במדרש הנ"ל. [אך יש לפרש דבריו דאבעלמא קאי שבנוהג שבעולם בני אדם מזיעים ולא על דור המדבר קאי].

ובהיותי בזה ראיתי לרבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה שם שכה כתב: "שמלתך לא בלתה מעליך. הנה זה היה נס גדול בשינוי טבעו של עולם, כי הבגדים הם בלין בהתמדת הלבישה בדרך הטבע, וכאן באנשי המדבר נשארו בחידושם תמיד, ואין הזמן והזיעה שולטין עליהם לכלותם וכו', ובמדרש תהלים (פרק כ"ג) שאל רבי אלעזר את רבי שמעון מהיכן היו ישראל לבושים כל ארבעים שנה, אמר לו ממה שהלבישום מלאכי השרת, וכו', ולא היו עושים מאכולת, אמר לו במיתתן לא עשו - בחייהם לא כל שכן. אמר לו ולא היו מסריחין מריח הזיעה כשלא היו מחליפין בגדיהם, אמר לו הבאר היתה מעלה להם מיני דשאים שהיה ריחן נודף מסוף העולם ועד סופו והיו מנענעין בהן שנאמר בנאות דשא ירביצני וגו', ובא שלמה ע"ה ופירש וריח שלמותיך כריח לבנון" עכ"ל.

ומפורש שאכן בני ישראל היו מזיעים במדבר והיו מסריחין, אלא שבארה של מרים היתה מעלה להם בשמים והיו מנענעין בה כנ"ל, ולפי זה מי מבני ישראל שלא היה מנענע עצמו בדשאים הנ"ל, אכן היה מזיע ומסריח, ולכאורה זה לא כמו שרצינו לפרש דברי רבי פינחס במדרש פרקי אליעזר שלא הזיעו ישראל כלל ומחמת אכילת המן וכו"ל, והא אתי כרמב"ן וכו"ל.

ומריש עלה בדעתי דיש לתלות מחלוקת זו אם בני ישראל הזיעו במדבר, במחלוקת אם היה מן מפיג שאר מאכלים, דלמאן דאמר דמן מפיג מינה נמי שלא הזיעו, והיא סברת רבי פינחס בפרקי רבי אליעזר דלא שלטה בהם כינה ושמע מינה שלא הזיעו, אבל למאן דאמר דלא הפיג המן שאר מאכלים ומינה שהיו מזיעים מסיבת מאכלים אלו, והא אתיא כרבי שמעון במדרש תהלים שהיו בני ישראל מזיעים אלא שדשאים דבאר מרים הועילו להם וכו"ל, ודוק היטב.

אלא שיש לעיין בה שבדברי מדרש תהלים מבואר שלא שלטו בהם כינים עם שהיו מזיעים, וכאומרם: "אמר לו ולא היו עושים מאכולת, אמר לו במיתתן לא עשו - בחייהם לא כל שכן. אמר לו ולא היו מסריחין מריח הזיעה כשלא היו מחליפין בגדיהם", וכו'.

וגם לשון מדרש פרקי רבי אליעזר מורה דלאו משום אכילת המן לא שלטו בהם כינים, שהרי אמר "כל אותו הדור ששמעו קולו של הקב"ה בהר סיני זכו להיות כמלאכי השרת ולא משלו בהם לא כינים" וכו', הרי שעצם זה שבני ישראל שמעו קולו של הקב"ה במתן תורה זה היפך אותם להיות כמלאכים ולכן לא שלטו בהם כינים ודוק.

ובזה אתי שפיר מה שהערנו לעיל שהרמב"ן ז"ל לא הזכיר דברי רבינו פינחס במדרש, שהרי במדרש זה לא מבואר שאכילת המן היא שפעלה שלא הזיעו, אלא שיש עדיין לעיין אם דברי המדרש הזה מתאימים עם ביאור הרמב"ן ורבינו בחיי שנס היה שלא הזיעו כנ"ל ועיין.

ושמעתי מאחי הגאון רבי משה שליט"א שלכאורה יש לעיין בכל האמור, שהרי גם לרבי אלעזר בן פרטא הסובר שמן היה מפיג מאכלים האחרים, הרי גם הוא מודה שאחר שסרחו בטלה מעלה זו כנ"ל, והרי סרחון זה היה בשעה שאמרו ישראל ועתה נפשו יבשה בלי אל המן עינינו (במדבר י"א ו') וזה היה בשנה השניה לצאתם ממצרים וכבר אז משסרחו בטלה מעלת מן מפיגם, וכאן הרי כתיב: "שמלתך לא בלתה מעליך, ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה", ובטל בזה הדרך לומר דלמאן דאמר מן מפיגם לכן לא הזיעו משאר מאכלים.

ויפה העיר, וכדבריו ראיתי שפירש הגאון רש"ש ז"ל בהגהותיו ליומא שם, וכבר קדמו בכל הגאון שאגת אריה ז"ל בספרו גבורת ארי יומא שם ע"ש. [נספר גבורת ארי על מסכת יומא נדפס לראשונה בשנת תרס"ז, זמן רב אחר פטירת הרש"ש ז"ל, ולדברי הגבורת ארי נדחו דבריו הרש"ש. ובפירוש רבינו אליקים יומא שם פירש אחר שסרחו במעשה העגל עיין שם].

אבל רש"י ז"ל יומא שם פירש: "אחר שסרחו כשנתלוננו על כך שאמרו נפשנו קצה בלחם הקלוקל (במדבר כ"א)" עכ"ל, וזה היה בשנת הארבעים שנה לצאתם ממצרים כמפורש בספר במדבר שם שתלונה זו היתה אחר פטירת אהרן הכהן, ועיין גבורת ארי ורש"ש שם, ולפי שיטת רש"י הנ"ל אתי שפיר דאמר קרא שמלתך לא בלתה "זה ארבעים שנה", [והגאון רש"ש שם כתב שפירוש רש"י מוכרח במסכת עבודה זרה (ה' א') ע"ש, אבל לפי דברי גבורת ארי אין הכרח עיין ותבין].

ועיין היטב בכל הנ"ל, ולא רשמתי אלא למזכרת לעורר לב המעיין.

ד. בענין המברך ברכות הנהנין כמקיים כל התורה והמצוות

דברים (ח' י'): "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטבה אשר נתן לך, השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוך היום".

מדרש ילמדנו: "טעמו וראו כי טוב ה', אמר הקב"ה הוי מקיים כל המצוות שנתתי לך בתורה, אם אכלת מפירות הארץ, או מן האילן, הוי מברך עליהן, שאם אכלת ולא ברכת אתה גוזל את הפירות, ואת האילן, ואת הארץ, ולמי שהוא מגדלן, ואם אכל אדם וברך הוא ממליך לבוראן, הוי טעמו וראו כי טוב ה'", והובא בילקוט שמעוני תהלים (פרק ל"ד רמז תש"כ) ע"ש.

ורבינו המגן אברהם ז"ל בספרו זית רענן שם פירש: "כל המצוות, פירוש אם ברכת על כל דבר כאילו אתה מקיים כל המצוות". [ועיין בספר עלי שור ח"ב (דף רנ"א, דף שט"ז ודף תקס"ח) שכתב בטוב טעם לבאר מאמר רבותינו שבילקוט שמעוני (פרק ל"ד) ע"ש].

ומבואר דבר חדש שהמברך על כל אכילה שאוכל כמקיים כל המצוות, ואינו מבואר פשר דבר ומנין יצא לו כן למדרש ילמדנו, וצ"ב.

ובם"ד נראה לי דמדרש **ילמדנו** אזיל לטעמיה, דבילקוט שמעוני תהלים (פרק ט"ז רמז תרס"ז) הביא ממדרש **ילמדנו**: "אמר הקב"ה אם אכלת ואמרת ברוך אתה ה' - טובתי בל עליך אל תחזיק לי טובה שאכלת משלי אלא משלך אכלת, וכאילו קיימת כל התורה, דכתיב ואכלת ושבעת וברכת וסמך ליה כל המצוה", והשתא מאירים דברי מדרש ילמדנו דלעיל ודוק.

וכתב מו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן קנ"ה אות ע"ו): "כתב מהרח"ו ז"ל בשער רוח הקדש (ד"ט ע"ב) אמר לי מורי ז"ל כי עיקר השגת האדם אל רוח הקדש תלויה על ידי כוונת האדם וזהירות בכל ברכות הנהנין, לפי שעל ידם מתבטל כח אותם הקלי' הנאחזות במאכלים החומריים הנדבקים באדם האוכלן, ועל ידי הברכות שעליהן הנאמרות בכוונה הוא מסיר מהם הקלי' ההן ומזכך החומר שלו ונעשה זך ומוכן לקבל קדושה, והזהירני מאד לזה" עכ"ל.

והוסיף מו"ז הגאון ז"ל וכתב: "ועל כן צריך האדם לתת דעתו לדברים הללו בכל עת שמברך כדי לברך בכוונה גדולה, ומילה במילה ובשמחה רבה", ויש להדגיש שמו"ז הגאון ז"ל היה נאה כותב ונאה מקיים, כידוע הפלגת זהירותו במילי דברכות, עוצם כוונתו וחרדתו חרדת קודש בכל ברכה וברכה, בדחילו ורחימו, לא יאומן כי יסופר, ועיין בהקדמתנו לספרו ישמח ישראל, ובזה אני מבין מדוע מו"ז הגה"ק ז"ל העתיק שוב ושוב דברי רבינו האר"י ז"ל כיעויין עוד לו שם בכף החיים (סימן קצ"א אות ו'), ועוד לו שם (סימן ר"ב אות א') מה שאינו רגיל אצלו שבאותו חלק, סמוך ונראה, יחזור ויכתוב וישלש אותו דבר, דוק והבן.

ובס"ד נראה לי להביא מקור נפתח מתלמודין לדברות קדשו של רבינו האר"י ז"ל שעיקר השגת רוח הקודש תלוי בזהירות בברכות כנ"ל, והוא מאומרם ז"ל בבבא קמא (ל' א') מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דברכות, ועיין שם בדברי קדשו של רבינו מהרש"א ז"ל, ולמהר"ל ז"ל בחידושי אגדות (שם), ובהקדמת ספרו דרך חיים ודוק.

והרי אנן קיימא לן חסידות היא היא שמביאה לידי רוח הקודש שנאמר אז דברת בחזון לחסידך כאומרם במסכת עבודה זרה (כ' ב'), ועיין בחיבורי ברית יעקב (סימן ג' דף ס"ו) ודוק היטב.

והנה בכף החיים (שם סימן ר"ב) הוסיף מו"ז הגאון ז"ל: "כתב רבינו האר"י ז"ל בספר שער המצות (פרשת עקב) ודע כי צריך האדם להזהר בתכלית בברכות הנהנים, כי גוף האדם נהנה מהן ומתקדש בברכות אלו, וכמו שכתוב ותורתך בתוך מעי, וגורם שפע עליון באדם" עכ"ל.

ועם הדברים האמורים כאן מה ימתק מה שמצאתי חידוש פלא לרבינו מרדכי הכהן ז"ל, מתלמידי גורי האר"י ז"ל, בספרו המופלא שפתי כהן על התורה דברים (שם עה"פ ואכלת ושבעת ד"ל ע"ג) שכה כתב: "שמעתי שכל המברך על כל מה שאוכל ואינו מכניס לגופו שום דבר בלא ברכה ראשונה ואחרונה, כשמת אין תולעים שולטים בגופו, לפי שהתולעים הם מן הקללה שנאמר כי תאכלנו התולעת, והברכה היא הפך הקללה שנאמר להניח ברכה אל ביתך הוא הקבר, "ברכה" בגימטריא "כרז", שמכריזין שלא יגע בו שום נזק, עוד ברכה בגימטריא "זכר" לפי שמזכיר שמו ומברך על כל דבר ודבר שאוכל ואינו נהנה משום דבר בלא ברכה לזה מצילין אותו מדין התולעים, ועוד לפי שבשר גופו מתגדל ומתרבה על ידי ברכה אין הקללה שולטת במקום ברכה, וכן מציינו רמז לזה ואכלת ושבעת וברכת את סופי תיבות ארבעה תוי"ן, גימטריא ברכת הנהנים להציל מדין תולעים עהמוה"כ" עכ"ל, והבן היטב. [לברר בספר זכר דוד דמודינא].

והשי"ת עזרני למצוא לזה מקור נפלא בדברי קדשם של רז"ל, והוא במדרש תהלים (פס"ז ס"ג): "אמר ריש לקיש אמרת לה' אדני אתה טובתי בל עליך אם אכלת וברכת כאילו משלך אכלת, דבר אחר בל עליך יובלו כל הטובות שלך ויבלו בך, דבר אחר בל עליך מבלה אני כל הטובות בגופך וגופך אינו בלה", והובא בילקוט שמעוני תהלים (שם), וילקוט המכירי תהלים (שם דמ"ג ע"ב), ועיין ירושלמי ברכות (פ"ו ה"א) ע"ש.

הרי מפורש שכוונתו של המברך שאין גופו בלה, ויש לומר דמשום הכי אין תולעים שולטים בגופו ודוק היטב.

ובמדרש תנחומא (פרשת וישב ס"ז): "זה שאמר הכתוב מות וחיים ביד הלשון ואהביה יאכל פריה, אמר רבי חייא בר אבא כלכלה של תאנים לפניו אם אכל ממנה עד שלא בירך מות ביד הלשון, ברך ואחר כך אכל - **חיים** ביד הלשון", עכ"ל.

ועוד שם במדרש תנחומא (ס"פ הברכה): "אמר רבי שמואל בר נחמני הצדיקים אפילו במיתתן קרויין חיים, אבל הרשעים אפילו בחייהם קרויים מתים וכו', רשע בחייו חשוב כמת מפני שראה חמה זורחת ואינו מברך יוצר אור, שוקעת ואינו מברך מעריב ערבים, **אוכל ושותה ואינו מברך**, אבל הצדיקים מברכין על כל דבר ודבר שאוכלין ושותין שרואין ושומעין, ולא בחייהם בלבד אלא אפילו במיתתן מברכין ומודים לפני הקב"ה", ע"ש.

ומבואר דרשע אינו **חי** כי אינו מברך על אכילה ושתיה, ולעומתו הצדיק **חי** אפילו אחר המיתה חי כי מברך הוא והשתא דאתינן להכי דהמברך ברכות הנהנין נקרא **חי**, יובן היטב מדוע מי שמברך אין התולעים שולטים בו, כי אמרו קשה רימה **למת** אבל לא אמרו קשה רימה **לחי**, והבן. [ועיין עוד בזה בחיבורי הנכחי (סימן) וצרף לכאן].

עוד מצאתי בס"ד במדרש חז"ל הנקרא בשם "אלפא ביתא" הנדפס בספר בתי מדרשות ח"ב (דף תמ"ט): "אמרתי לכם תאכלו ותשבצו ותברכו את שמי אחר כל מאכל ומשתה, ואני אסיר מקרבכם מחלה רעה שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך וגו' ועבדתם זו קריאת שמע ותפילה של שחרית וערבית, וברך את לחמך זו ברכת המזון וברכת הפירות, ואם תעשה כך עליך הכתוב מקיים והסירתי מחלה מקרבך". [ומדברי רז"ל במדרש הנ"ל מתבאר דברכת הפירות מן התורה ועיין מה שכתבתי בזה בחיבורי מנוחת שלום ח"א (סימן א' ובמילואים) וצרף לכאן].

ולאמור יש לפרש דבכלל הסירותי מחלה רעה "מקרבך" נכלל גם ענין התולעים שמשכנם בקרבי ומעיו של אדם (רש"י בבא מציעא ק"ז ב'), ואחר מותו יוצאים תולעים במעייו ודוק.

ובפרט צריכים לימוד וזירוז בהלכות ברכות, הן מצד שרבו גם רבו פרטי הלכות ברכות, וידוע שהלכות אלו מסועפות ומסובכות ורבו פרטיהן ופרטי פרטיהן ורבו הדעות השיטות והסברות, ותרב המבוכה, וכבר כתב הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו יערות דבש (ח"א דרשה ב') שהלכות ברכות הנהנין אין נותנים לב ללמוד ואשרי איש שימלט ולא ישגה בהן כי ההלכות מרובות והידיעה להמונים מעוטה, ושם ביערות דבש (דרשה י"א) כה כתב: "יתן אל לבו מבלי לעבור פי ה' וללמוד דיני התורה ולהשמר מעבירות שדש בעקביו, ובפרט הלכות שבת ויום טוב, וברכות הנהנין, **ומי שאינו בקי בהם ממש אינו בתורת האדם הישראלי**" עכ"ל, ועיין שם ח"ב (דרשה ג') ע"ש.

ודבר חידוש ראיתי לגאון רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל בהקדמתו לספרו ברכת יוסף ח"ב (ד"ו ע"ב) שכתב: "בהלכות ברכות אין בהם כל כך עיון ופלפול", ואפשר לפום רוב גובריה ובעצמו שיער, אבל גדולי רבנן בתראי הוו טובא וטרחו טובא בעיון עצום ובפלפולים רבים, ולדוגמא בעלמא ארמוז לגרא"ז מרגליות ז"ל בספרו עוללות אפרים, ולגאון קרן אורה ברכות (פרק ו') ולרעו ועמיתו הגאון רבי דוד טעביל ממניסק ז"ל בספרו נחלת דוד על ברכות ועוד רבים ושלמים,

כיעויין בנושאי כלי השלחן ערוך (הלכות ברכות) ובספרי התשובות שמלאים חקירות ובירורים במילי דברכות בעיין זך ועמוק ופולפולים עצומים, ונראה שכוונתו לומר שבשאר מקצועות יש יותר ודוק.

ה. בענין הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך

דברים (ט' ג'): "וידעת היום כי ה' אלקיך הוא עובר לפניך אש אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך והובשתם והאבדתם מהר כאשר כהן דבר ה' לך".

ונתעוררתי בס"ד דאם השי"ת **ישמידם** מהו הוא אומר אחרי זה והוא יכניעם והלא כבר הושמדו ואינם ולא שייך הכנעתם אחר שכבר נכחדו ואינם.

ואונקלוס תרגם: הוא ישצינון והוא **יתרכנון** קדמך. ומתבאר שפירש יכניעם מלשון גירוש וסילוק, ולפי זה תרתי קאמר דחלק ישמיד וחלק יגרש וצ"ב. ותו יש לעיין בדברי אונקלוס שגם המשך הפסוק והורשתם והאבדתם תרגם ותתרכנון ותובדנון הרי שתרגם "והורשתם" כמו יכניעם דהיינו תתרכנון וצ"ב.

ועוד יש להבין אחר שהשי"ת אש אוכלה והוא ישמידם והוא יכניעם, אם כן מה אומר קרא והורשתם והאבדתם מהר, ומה נשאר לישראל להוריש ולהשמיד אחר שהקב"ה כבר השמידם, ורשמתי למזכרת, ועוד נעיין בה בעזה"ת.

מערכות

הלכה כרבי מונא בירושלמי

תשנ"ג.

כמוהו בשני המקומות הללו, הרי שאין לעשות
מזה כלל, עד כאן דבריו נר"ו.

ובס"ד זאת תשובתי, דברי מרן ז"ל בדפוס
וורשא נשתבשו על ידי המדפיסים,
וכך צריך לומר בדבריו "הלכה כרבי מונא
ברוב הדברים בירושלמי", וכאן צריכים להיות
הנקודתיים לסימן הפסקה, ודברי הרב בעל
התרומות אכן אינם נמצאים שם במקום שציין
אליהם מרן ז"ל, כי גם אני חפשתי שם ולא
מצאתי, וגם בשאר מקומות חפשתי ולפי שעה
לא מצאתי, אבל מצאתי בספר יד מלאכי (כלל
קצ"ה) שכה כתב: "הלכה כרב מונא ברוב
הירושלמי כן כתב [מהר"ח אלגאזי] בספר
נתיבות המשפט (דרצ"א סע"ב ד"ה ומצאתי), שוב
ראיתי שהביאו מרן מהר"י קארו בכללי (ד"צ
ע"ג) בשם ספר התרומות (שער ו' סימן ד'),
והזכירו עוד מהר"ר יהושע בנבנישתי בספרו
שדה יהושע בפירושו לירושלמי פסחים (דף ה'
עמוד ב') "עכ"ל, הרי שהביא כאשר תיקנתי
בס"ד.

ואחריו מצאתי שכתב והביא כלל זה הגאון
חיד"א ז"ל בהגהותיו ברית עולם על
ספר חסידים (סימן רי"ט), ובספרו אהבת דוד
(דרוש ה' לשבת זכור דמ"ג ע"א דפוס חדש), ובספרו
טוב עין (סימן י"ח אות צ"ו דמ"ה רע"א), ומשם
בספר היקר טהרת המים (מערכת י' אות ט')
שהביא רק דבריו שבטוב עין, וכן העתיק דברי
היד מלאכי הגאון רבי אברהם אשכנזי ז"ל
בכללים אשר בסוף ספרו נחמד למראה ח"ד
(מערכת ה' אות ח' דקס"ז ע"ד) ע"ש. [והנני מחזיק

כתב רבינו ישועה מתלמסאן ז"ל בספרו
הליכות עולם (שער ה' סוף פ"ב דנ"ג ע"א
דפוס וורשא): "הוי יודע שכל כלל שפוסק
התלמוד כגון פלוני ופלוני הלכה כפלוני
וכיוצא בו מן הכללים שהזכרנו, בכולהו קיימא
לן הכי מסמא, בר היכא דמתפרש בהדיא או
מוכח מסוגיא דתלמודא הלכתא כנגד הכלל,
ובאותם הדברים וכיוצא בהם אין סומכין על
הכלל ואין משגיחין בבת קול, וכן אומר
הרשב"א בפירושו פרק יש נוחלין". [ובגוף
ענין זה עיין בחיבורי ברכת יעקב (סימן ט' דף
קל"ז) עש"ב, ועוד עיין בשו"ת בעי חיי יו"ד
(סימן קמ"ח דצ"ו רע"א), ובספר משכנות הרועים
(מערכת ח' אות כ"ז דקכ"ב ע"א ד"ה עוד) ע"ש].

ומרן הבית יוסף ז"ל בכללי הגמרא שלו שעל
ספר הליכות עולם (שם) כה כתב: "כתב
בעל התרומות ז"ל בשער ו' סימן ד' הלכה
כרבי מונא ברוב הדברים: בירושלמי הוי יודע
שכל כלל בתלמוד וכו' בר מהיכא דמתפרש
בהדיא": עד כאן לשון מרן ז"ל.

ושאלני ידידי היקר חו"ב רבי שמריהו
פורטוגי שליט"א, מה ביאור דברי
מרן ז"ל, חדא דמה שהביא משם בעל
התרומות לא נמצא שם, ולענין עצם הכלל אין
הדברים מובנים, והרי הדבר אומר דרשני שהרי
דברי רבי מונא בעניני הלכה מופיעים בתלמוד
הבבלי בשני מקומות בלבד, בברכות (מ"ב א')
ובמגילה (י"ח ב'), ובשני המקומות נחלקו
אמוראים אם לפסוק כמותו, וגם אם נפסוק

ח"ב סימן כ"ב) ונתבאר במקומו בארוכה בס"ד.

ותא אחוי לך כמה נפיש חיליה דהאי כללא דהלכה כמאן דהוא מארי דגמרא טפי, דבכסף משנה הלכות בית הבחירה (שם) כתב מרן ז"ל דפסק הרמב"ם ז"ל כרבי שמעון, נגד רבי אליעזר בן יעקב אף על פי דקיימא לן משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי, משום דרבי שמעון מארי דגמרא טפי מרבי אליעזר בן יעקב, ועיין שו"ת חכם צבי (סימן י') ודוק.

עוד תשוב ותראה ממה שכתב הרדב"ז ז"ל בספר תשובותיו (סימן תתקס"ב דל"ז ע"ג) דהך כללא דיש לפסוק הלכה כמאן דאיהו מארי דגמרא, אלים מהך כללא דמעשה רב, ועיין כסף משנה הלכות אבל שם, ועוד עיין בענין זה בספר יד מלאכי (כלל תקס"ט, וכלל תקצ"ז, וכלל תקצ"ח, וכלל תר"ג), ובספר חקרי לב יו"ד (ח"ג סימן ק"כ דקל"ז ע"ב), ולגאון מלבי"ם ז"ל בספר ארצות החיים (סימן ג') במאיר לארץ אות (נ"ו), והגהות רש"ש פרה (פ"ד מ"ז), ולגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק שאלה (שאלתא כ"ו אות י"א), ובחיבורי ברית יעקב (סימן כ"ב הערה ג'), ובחיבורי זרע חיים (סימן ו' אות ב' דף מ"ב), ובחיבורי יחי יוסף (סימן ו' אות ב' דע"ט ע"ב, וסימן ט"ו אות י"ד דקצ"ג ע"ב), ובחיבורי זכות יצחק (סימן ל"ח), ונתבאר במקומו בארוכה בס"ד. [ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (ערך מאריה דתלמודא)].

ועורני השי"ת ומצאתי דוגמא לדבר מענין דידן ממש, והוא ממה שכתב הרב שדה יהושע על ירושלמי ערלה (סוף פ"ק): "רבי יוסי בר בון יותר מפורסם בתלמוד ירושלמי מרבי זעירא, וכמעט רוב הירושלמי הוא על שמו, ולכן פסק הרמב"ם כמותו", והובא בספר סדר הדורות (ערך רבי יוסי בר בון דק"ב ע"ד), ודון

טובה לידידי היקר חו"ב ר"א גרינבוים שליט"א שטרח וזיכני בצלום הכללים הללו של ספר נחמד למראה ושכמ"ה].

והנה עם שראינו שרבים כתבו והעתיקו כלל זה, לא ראיתי לפי שעה בדבריהם שכתבו טעם לזה דהלכה כרב מונא ברוב הדברים בירושלמי, ונחזי אנן בס"ד.

וחושבני שטעמו של דבר יובן עם מה שהבאתי בחיבורי בכמה מקומות דכלל גדול לימדנו רבותינו ע"ה, דבכל מחלוקת בין חכמי ישראל - יש לפסוק כמי שהוא יותר מארי דתלמודא ורב גובריה מחבירו, וכך דרכו של הרמב"ם ז"ל לפסוק הלכה כמי שהוא מארי דגמרא טפי וכדכתב מרן ז"ל בדוכתינן סגיאין, ולדוגמא בעלמא אציין בזה לדברי מרן ז"ל בכסף משנה הלכות נדרים (פ"א ה"ג), והלכות בית הבחירה (פ"ב ה"ג), והלכות אסורי מזבח (פ"א ה"א), והלכות אבל (פ"ב ה"ד), ובית יוסף או"ח (סימן ג' ד"ה וכשנפנה), ולחם משנה הלכות תמידין ומוספין (פ"א ה"ה), ועיין לגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל בספרו תוספת יום טוב ביצה (דף רצ"ב ד"ה ובזה), [ועכשיו נדפס רמב"ם מהדורת פרנקל וב"מקורות וצינונים" הלכות נזירות (פ"ה ה"ב דף ר"ט) צוינו כל המקומות ע"ש].

ועיין בכל המובא בענין זה בחיבורי ברית יעקב (סימן כ"ב הערה ג'), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א (דף ע"ה), ובחיבורי יחי יוסף (דף ע"ט, ודף קצ"ג), ובחיבורי זכות יצחק ח"א (דף קמ"ו), ובחיבורי זרע חיים (סימן ו' אות ב'), ובחיבורי הדר יעקב ח"א (דקכ"ו סע"ב), ובחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן נ'), ובחיבורי הדר יעקב ח"ו (סימן י"ט), ובחיבורי שובי השולמית ח"ו (ס"ס י"ג), ובחיבורי עדות ביעקב

קט לא ראה דברי היד מלאכי דלעיל שאכן הביא כלל זה, וכן לא הזכיר בעלי תמר שם כל אשר הבאנו בענין בס"ד, ויש לי מקום ללמד זכות כי במפתחות של ספר יד מלאכי (למערכת כללי ה' אות כלל קצ"ה דק"ח ע"ב) נדפס בטעות הלכה כר' הונא, במקום הלכה כר' מונא, ואפשר שלכן לא ראה אז דברי היד מלאכי.

ובגוף כלל זה מצאתי עוד לסבא קדישא הגאון מהרש"א אלפנדי ז"ל בהגהותיו על ספר יד מלאכי הנדפסים בקובץ התורני היקר "מקבציאל" (גליון ב' דף י"ז) שכה כתב: "הלכה כרב מונא ברוב הירושלמי וכו', עיין בשו"ת הריב"ש (סימן ש"כ) הביא דבריו מרן בבית יוסף או"ח (סימן תקל"ט) וביד אהרן שם, ובשיירי הקרבן לירושלמי מועד קטן (פ"ב ה"ג) עכ"ל. וכעת אין הזמן מרשה להתבונן בציוניו, והמעייין יעיין בדברי קדשו ויבין, ועיין גם בספר עלי תמר לירושלמי מועד קטן (שם דה"צ ע"א) ודוק.

ועוד יש לי להוסיף הערה קטנה בזה בס"ד, דהנה מדברי הר"ן נדרים (ב' ב') שכה כתב: "ובירושלמי איפלגו בהא דינא דרבי יודן ורבי ורבי מונא סברי אין נדר וכו', ורבי יוסי פליג עלייהו, ומשמע דהלכה כרביים", ואם כלל גדול דהלכה כרב מונא בירושלמי, מאי טעמא הוזקק הר"ן ז"ל לטעם דיחיד ורביים הלכה כרביים, תיפוק ליה מהא דהלכה כרב מונא בירושלמי, ולכאורה שומע אתה דהר"ן ז"ל פליג על בעל התרומות ז"ל.

אבל לא היא, ואין ראייה דהר"ן ז"ל לית ליה דהלכה כרב מונא בירושלמי, חדא הרי בעל התרומות רק אמר דהלכה כרב מונא **ברוב** הדברים בירושלמי, ולא אמר **בכל** מקום ולכן הוזקק הר"ן ז"ל לטעם דיחיד ורביים.

מינה נמי לנדון דידן דאחר דגם רבי מונא הוא ממארי דתלמודא דבני מערבא כידוע, בדין הוא שתקבע הלכה כמותו ברוב המקומות, ודוק היטב.

ועתה בעת הכנת הדברים לדפוס טרחתי ועברתי על ספר התרומות למצוא איה מקום הדברים ולראות דברים בשרשן ובטעמן, וראיתי שנתקיימו תלי"ת דברי הירושלמי מגילה (פ"א ה"ד) כל שמצטערין על הדבר הקב"ה מאיר את עיניהם והובא בדברי רבינו הגדול הרמב"ן בביאורו לתורה דברים (ד' ב'), כי בס"ד מצאתי הדברים והם נמצאים בספר התרומות שער ג' חלק ו' (דף פ"ד דפוס חדש) וכה כתוב שם: "וידענו דהלכה כרב מונא ברוב הירושלמי", והגירסה בספר התרומות הנדפס מאז ובאמת הלכה כרב מונא וכו', הרי שטעות סופר קלה נפלה בדברי מרן ז"ל ובמקום שער ו', צריך לומר שער ג', אבל לא מבואר שם טעמו של דבר, וצריך לומר כדכתיבנא בס"ד.

עוד מצאתי כעת בספר היקר עלי תמר על הירושלמי ששם ח"א (כמבוא ד"ו ע"ב) שאחר שהביא דברי מרן ז"ל בכללי הגמרא משם בעל התרומות דהלכה כרב מונא ברוב הירושלמי סיים: "ונראה דטעמו משום דרבי מונא הוא מארי דתלמודא דירושלמי, וגם הוא בתרא שהרי היה בדור חמישי של אמוראי ארץ ישראל, וכלל זה לא הביא בספר יד מלאכי וגם השדי חמד לא הביאו" עכ"ל.

הנה גם הוא כתב דהטעם דהלכה כרבי מונא ברוב הירושלמי משום דהוא מרא דירושלמי, וזה כאשר כתבתי בס"ד, והוא ז"ל הוסיף עוד טעם לשבח דהיה רבי מונא **בתראה** משאר אמוראי, ודוק.

אמנם מה שכתב הרב עלי תמר, דהרב יד מלאכי לא הביא כלל זה - הנה לרגע

יהודה בר קלונימוס ז"ל בספרו המופלא יחוסי תנאים ואמוראים (סוף ערך חנניה דף שפ"ח) שכה כתב: "גרסינן בירושלמי פסחים (פ"ו ה"א) שלשה הניחו כתרם בעולם הזה וירשו העולם הבא, יונתן בן שאול, ורבי אלעזר בן עזריה, וזקני בתירה, רבנן דקסרין אמרין אף רבי חנניה דצפורין לרבי מנא, ורבי מנא נראה לי כי הוא רבי מונא תנא, כי בכל מקום הירושלמי קורוהו רבי מנא" עכ"ל, וסיום הדברים איני מבין היטב מהו רבי מנא הוא רבי מונא תנא, ואולי טעות הדפוס וסמי תיבת תנא, וצ"ע. [מהדורה קמא נדפסה בקובץ התורני "נר מערבי" (גליון ד' סימן תשנ"ג) וכאן מהדורה מתוקנת בס"ד].

ותו יש לומר דהרי האי כללא דיחיד ורבים הלכה כרבים, הוא הטעם היותר חזק לקביעת ההלכה, ואין לך בכללי ההוראה כלל יותר אלים ממנו, עיין ביצה (כ"ז א') ובספר פתח הדביר (ח"ג דרכ"ט ע"ב וע"ג) ובחיבורי אות יעקב שעל ספר יחי ראובן (מערכת ר' אות י"א דף ק"ג) ונתבאר במקומו בס"ד, לכן יש לומר דהר"ן ז"ל סבירא ליה כרוב הראשונים (הביאם מרן בכסף משנה הלכות אבל שם), ונקיט טעמא רברבא ושביק טעמא דזוטא מיניה ודוק היטב. וזה מה שרצינו לבאר בס"ד.

ודע עוד דמצאתי לחד מאדירי קמאי רבינו

הלכה כרבי עקיבא

אם גם מחבירי

מקיל, וחכמים מחמירין הלכה כרבי עקיבא דאמר שמואל הלכה כדברי המקיל באבל".

ומתבאר דרק כאן הלכה כרבי עקיבא נגד חכמים, משום הטעם והכלל הגדול דהלכה כמקיל באבל, אבל זולת זה היינו צריכים לפסוק כרבים משום דיחיד ורבים הלכה כרבים, והשתא אי נימא דהלכה כרבי עקיבא אף מחבירי ולא רק מחברו יחיד, תפוק ליה מהאי טעמא שהלכה כרבי עקיבא, ומדוע נזקקים לטעם שהלכה כמקיל באבל, אלא שמע מינה דהלכה כרבי עקיבא מחברו דייקא ולא מחבירי ודוק, ויש לעיין בספרי רבותינו ז"ל, ורשמתי למזכרת.

* * *

והנני לקבוע כאן סנסן אחד קטן מחבירי הנקרא "משנת רבי עקיבא", בענין אם הלכה כרבי עקיבא מחברו או גם מחבירי.

ידועה מחלוקתם של רבותינו גדולי הדורות ז"ל במה דקיימא לן הלכה כרבי עקיבא אם רק מחבירו, או גם מחבירי שהם רבים, עיין בספר יד מלאכי (כלל קע"ב) ובספר שדי חמד (מערכת ה' כלל י"ד), ונתבאר היטב במקומו בס"ד.

והאידנא שנת תשמ"ה לפ"ק, דרך לימודי אמרתי בס"ד שיש להביא ראיה מההיא דמסכת מועד קטן (כ' א'): "תנו רבנן שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים, שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד, איזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה, קרובה בתוך שלשים רחוקה לאחר שלשים דברי רבי עקיבא, וחכמים אומרים אחת שמועה קרובה ואחת שמועה רחוקה נוהגת שבעה ושלשים. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מקום שאתה מוצא יחיד מקיל ורבים מחמירין הלכה כרבים, חוץ מזו שאף על פי שרבי עקיבא

ודע שעם האמור ששיטת הרמב"ם ז"ל דהלכה כרבי עקיבא אף מחבריו, וכן ראיתי שהסכים הגאון הנצי"ב ז"ל בשו"ת משיב דבר יו"ד (סימן מ"ד ד"ה כל זאת דנ"א ע"ג) בדעת הרמב"ם ז"ל, וציין לשו"ת שמן רוקח הנ"ל, יתיישבו דברי הרמב"ם במקומות הרבה, כמו שתראה תמיהות הגאון מהרי"א ז"ל בשו"ת יהודה יעלה או"ח (סימן קפ"ג), ושם יו"ד (סימן ש"ג) ע"ש, וכן תתיישב הערת הרב בנין יהושע בהגהותיו על הרמב"ם הלכות ברכות (פ"ב ה"ח), ועיין לו גם בספרו ענף יהושע שבת (ו' א' ד"ג ע"ב) ע"ש.

גם יש לעיין בדברי הגאון משאלוניקי מהרי"ד ז"ל בספרו צמח דוד (פרשת וירא דס"א ע"א) שיישב דברי הרמב"ם בהנחה סוברת שדעתו שהלכה כרבי עקיבא רק נגד חבריו ולא מחבריו ע"ש, והביא דבריו הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו חיים ומלך על הרמב"ם הלכות סוטה (פ"ב הי"ב די"ח ע"א), ולדברים הנ"ל ששיטת הרמב"ם דהלכה כרבי עקיבא אף מחבריו לא יכון תירוצו זה, ועיין.

עוד דע דלכאורה צ"ע כי ראיתי במנחת חינוך (מצוה קי"ז אות ט', ומצוה רצ"ט אות ו', ומצוה שס"ד אות ו', ומצוה ת"מ אות י"ב) ששם נקט דהלכה כרבי עקיבא מחבריו ולא מחבריו ושכן פסק הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין (פ"ט הי"א) ע"ש. [ובמנחת חינוך מצוה (תק"ל אות כ"א) מסתפק בדבר ע"ש].

ובהיותי בזה ראיתי היום בשו"ת שואל ומשיב מהדורה תניינא (ח"ג סימן נ"א) שכתב: "מה שהקשה אותי במה שכתב הרא"ש חולין (ק"ג א' פ"ח סנ"א) דהרי"ף לא הביא אלא הך דרבי עקיבא ולא דרבי יוסי הגלילי משום שפוסק הלכה כרבי עקיבא, ואי סבירא ליה דרבנן פליגי עליה דרבי עקיבא הא קיימא לן

כתב בספר פרי חדש או"ח (סימן תר"ח): "ואף על גב דבעלמא קיימא לן הלכה כרבי עקיבא מחבריו - בהא לא קיימא לן כוותיה, משום דאמרינן במסכת מועד קטן (ג' ב') רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלום משום דסבירא להו כרבי ישמעאל דלדידיה ליכא תוספת מקרא אלא הילכתא גמירי לה, וכן פסק הרמב"ם ז"ל הלכות שמיטה ויובל (פ"ג ה"ז) ע"ש, ועוד עיין פרי חדש יו"ד (סימן פ"ז אות ו', וסימן ק"י אות ה'), ועיין שם (סימן פ"ד אות ז') דהלכה כרבי עקיבא מחבריו, ועיין לפרי חדש בספרו מים חיים על הרמב"ם הלכות סוטה (פ"א ה"ב), ומים חיים הלכות טומאת צרעת (פ"א ה"א) ע"ש.

ולכאורה יש לעיין בזה, שהרי לדעת רבים הרמב"ם ז"ל פוסק כרבי עקיבא אף נגד רבים דהלכה כרבי עקיבא מחבריו, כמו שכתב באריכות ועם הרבה ראיות בספר תורת חסד (כלל ה'), וכן הכריח בספרו שו"ת שמן רוקח ח"א (סימן ד'), והביא דבריו הגרי"פ פרלא ז"ל בביאורו לספר המצוות דרס"ג ח"ג (פרשה ז' דקי"ד ע"ד), וכן נקט במנחת חינוך (מצוה ק"כ אות ט', ומצוה ק"ס אות ג', ומצוה תקכ"ו אות ד') דלרמב"ם הלכה כרבי עקיבא אף מחבריו ע"ש, ולפי זה מה בכך דרבן גמליאל ובית דינו סוברים כרבי ישמעאל, והרי הלכה כרבי עקיבא אף נגד רבים, ועיין. [ובזה יש לעיין במה שכתב בשו"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה (ח"א סימן שנ"ב) עיין שם ותבין].

ואולי רבן גמליאל ובית דינו שאני, אי נמי מיקרו "רבותיו" של רבי עקיבא וכל כי האי אין הלכה כרבי עקיבא. [ועדיין צ"ע לסוברים שהלכה כרבי עקיבא גם נגד בית הלל וכדכתיבנא במקומו בס"ד].

עקיבא הא קיימא לן הלכה כרבי עקיבא מחבירו ולא מחביריו כנגד רבים ודוק.

אלא שאני תמה על עצמי, כי מצאתי שהרי"ף ז"ל בכמה מקומות כותב ופוסק בפשיטות דהלכה כרבי עקיבא מחבירו עיין בהלכות הרי"ף עירובין (די"ג ע"א), ויבמות (דמ"ד ע"ב), וכתובות (די"ד ע"א ודמ"ב ע"ב), וגיטין (ד"כ ע"ב ודכ"ב ע"ב), וקידושין (ד"ט ע"א), ובבא קמא (ד"ב ע"א) ובבא מציעא (ד"כ ע"ב) עיין בכל המקומות הללו ותראה דהרי"ף כותב דקיימא לן כרבי עקיבא מחבירו דייקא.

וגם עיינתי בשיטה מקובצת נדרים שם ולא מצאתי מה שהביא הגרי"פ פרלא ז"ל שכן דעת הרי"ף דהלכה כרבי עקיבא אף מחבירו, אמנם כך דעת רב אחאי גאון ז"ל בספר השאלות (שאלתא מ"ח) דהלכה כרבי עקיבא אף מחביריו ועיין שם בהגהות שאלת שלום ולגאון נצי"ב ז"ל בהעמק שאלה (שם אות י"ב) ועוד לו שם (שאלתא קס"ז אות י"ג) ובספרו שו"ת משיב דבר יו"ד (סימן מ"ד ד"ה כל דנ"א ע"ג) ועיין בחידושי הריטב"א נדרים (ז' א') ובהערות שם, ורשמתי למזכרת עד שחזור ונעיינ בה ודוק.

וראיתי עכשיו שיש טעות קטנה בדברי הגרי"פ פרלא ז"ל שם, ובמקום הרי"ף, צריך לומר הרי"ף, הוא רבינו יצחק מרבותינו הראשונים ז"ל, ואינו הרי"ף ז"ל, עיין שם בשיטה מקובצת, ובוזה דברי הרא"ש ז"ל נכונים וישרים כמנהגו הטוב ודוק.

ועורני השי"ת ומצאתי כעת לגרי"פ פרלא ז"ל עצמו שם בכיאוורו לספר המצוות

דרס"ג ח"א (עשה לה"ה ד"ה והנה דק"צ ע"א) שכה כתב: "ומדברי הפסיקתא זוטרתא משמע דהלכה כרבי עקיבא וכו', ופסק כרבי עקיבא משום דסבירא ליה דהלכה כרבי עקיבא אפילו

הלכה כרבי עקיבא מחבירו ולא מחביריו כנגד רבים, אלא ודאי סבירא ליה דלא פליגי, אלא תנא קמא אמר שנוהג בבהמה טהורה דוקא ולא בטמאה ורבי עקיבא מפרש מהיכן נתמעטו חיה ועוף ובהמה טמאה" עכ"ל.

ועל זה הקשה דבחולין (ק"ג א') אמרו שם בהדיא רישא רבנן וסיפא רבי עקיבא ומשני דרבי נסיב לה אליבא דתנאי וכו', הרי בהדיא דרבנן חולקין על רבי עקיבא, ויפה הקשה ובאמת שהתוספות שם (ק"ג א') כתבו בהדיא דרבנן פליגי על רבי עקיבא, אבל לא הביאו מהך דריש פירקין הנ"ל עכ"ל ועיין שם מה שכתב בזה.

וארשום למזכרת עד שנעיינ בה שראיתי להגרי"פ פרלא ז"ל בכיאוור על ספר המצוות לרס"ג ח"ג (בפתיחה למנין ע"א העונשין ד"ה ולפ"ז דל"ב ע"א) שכתב: "לפי דעת הסוברין דקיימא לן הלכה כרבי עקיבא אפילו מחביריו, שכן דעת הרי"ף ז"ל הובא בשיטה מקובצת נדרים (ז' ע"א) עיין שם. וכן משמע דעת התוספות יומא (ד' ב' ד"ה מסייע ליה) ועיין בתשובות שמן רוקח (ח"א סימן ד') שהעלה דזו היא דעת הרמב"ם ז"ל והביא ראיות לזה עיין שם. וכן נראה מדברי הרמב"ם הלכות שקלים (פ"ד ה"ב), ועיין שם בכסף משנה, ולדידי יש ראיה לדעת זו מסוגיא דעירובין (ס"א ב') דמשמע שם דכולהו אמוראי דהתם סוברים דהלכה כרבי עקיבא אפילו מחביריו עיין שם היטב" עכ"ל. ועוד עיין לו שם במנין הפרשיות (פרשה ד' דקט"ו ע"ד).

ואם אכן כך דעת הרי"ף ז"ל שהלכה כרבי עקיבא מחביריו ואפילו כנגד רבים, אזי יש לעיין בהכרח הרא"ש ז"ל שכתב: "ואי סבירא ליה לרי"ף דרבנן פליגי עליה דרבי

וחסדא ח"ב (דק"י ע"ד), ועוד עיין לו בספרו ויקרא אברהם (פרשת שמני דנ"ח ע"א).

ובן האריך בזה מאוד בשו"ת זכר יהוסף (סימן רל"ג ד"ה גם בעיקר דכ"ט ע"א) !!, ובספרו זכר יהוסף שבת (י"ט א' דכ"ה ע"א), ושו"ת דברי מלכיאל ח"ה (סימן כ"ז), ושו"ת רב"ז ח"ב (אה"ע סימן ג'), והגהות עתים לבינה על ספר העתים (סימן ע"ז אות ר"ס דף פ"ט) ועוד עיין שם (דס"א אות קע"ז), ושו"ת פני מבין ח"א (סימן קס"ט אות א') וח"ב (סימן שכ"ה אות כ"ה), ובארוכה בספר נפש חיה (סימן תצ"ח ס"ו).

והנאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספרו אתון דאורייתא (כלל כ"ה סד"ה ואולם) כתב: "הירושלמי הנ"ל סובר להלכה כרבי עקיבא ועל כן שפיר נקט דבריו סתם לפי ההלכה, ואף על גב דחכמים פליגי על רבי עקיבא במשנה דחלה שם, עם כל זה יש לומר דסבירא ליה דהלכה כרבי עקיבא ואפילו מחביריו, דיש מקום לומר כן כמבואר בהליכות עולם (שער ה' פ"א) ביבין שמועה שם".

ועוד עיין בזה בספר כנסת הגדולה אה"ע (סימן ט"ו הגב"י אות ו'), ובספרו דינא דחיי ח"א (דל"ד ע"ד, ולאין קמ"א, דקל"ב ודקל"ג), ושם (עשין פ"ב), סדר הדורות (ערך רבי אליעזר בן יעקב סוף אות א', דכ"ט ע"ד), ועוד לו שם (ערך רבי עקיבא אות ט'), והגהות מאיר נתיב (עירובין ע"א ב') !!, משק ביתי (כלל קמ"ו דס"ג ע"ב), לקט יוסף (כלל ע"א), שבת של מי ח"ב (דק"ג סע"ב), ובקונטרס יעקב לחק (סימן נ'), שושנים לדוד ביצה (פ"ג מ"ג), הגהות ר"ב פרנקל תאומים או"ח (סימן תצ"ה לט"ז סק"ה), ומשנת רבי נתן שביעית (סוף פרק א' דמ"ט ע"ב) ושם דן גם בענין מחלוקת רבי עקיבא כנגד רבו, שו"ת שאגת אריה חדשות (סימן י"ד), שו"ת חתם סופר או"ח (סימן קמ"ג), הגהות מהרי"ד לספרא צו (פרשתא ו' פ"א ה"י), ביאור

מחביריו, וכן דעת הרי"ף ז"ל תלמידו של הרמב"ן ז"ל, הובא בשיטה מקובצת נדרים (ד' א') וכן נראה מדברי התוספות יומא (ד' ב' ד"ה מסייע), ובשו"ת שמן רוקח ח"א (סימן ד') העלה בראיות שכן דעת הרמב"ם, דהלכה כרבי עקיבא אף מחביריו ע"ש.

חרי שדבריו כאן בח"א הם דברים אחדים כמו שכתב בח"ג הנ"ל, ומבואר שיש טעות הדפוס באות אחת, וצריך לומר רי"ף ולא רי"ף, ובזה נפשטו כל הקמטים והתיישבו כל ההדורים וא"ש ודוק.

ובס"ד לתועלת המעיינים הי"ו הנני לקבוע כאן כמה ציונים מהכתוב אצלי בקונטרס משנת רבי עקיבא, ושם הארכתי הרבה בעזה"י.

בגוף הענין אם הלכה כרבי עקיבא אף מחביריו - עיין באריכות גדולה לגאון מהרש"ם ז"ל בספרו דעת תורה או"ח (סימן קס"ז ס"ב דפ"ג ע"א) !!, ובספרו עין הרועים (מערכת ה' ערך הלכה אות ל"ג דע"ג ע"ב), שו"ת מהרש"ם ח"ו (סימן קכ"ד ד"ה מכתבו), ועיין בספר יד מלאכי (כלל קע"ז), ולחיד"א ז"ל בשער יוסף (ד"ח ע"ד), ופתח עינים תענית (כ"ה ב'), ושו"ת טוב עין (סימן ז' סד"ה ואשובה) ע"ש ובספר שדי חמד (לפי המפתח) עש"ב.

והנאון רבי חיים פאלאג"י ז"ל בספרו כל החיים (מערכת ה' אות י"ג ד"ד ע"ג) ציין בזה לספר לב מבין על הרמב"ם (דס"ה ע"א ודרכ"ג ע"ד), ועוד בכל החיים שם (אות ט"ז) האריך בציונים הרבה בענין זה, ובנו בספר אברהם אזכור (מערכת ה' אות ס"א) ציין לזרע אברהם על ספרי (פרשת ראה פסקא צ"א) שהניח בצ"ע דברי הט"ז (סימן תצ"ח סק"ה) שכתב דהלכה כרבי עקיבא אף מחביריו, וציין עוד לספר בגדי שש או"ח (סימן תצ"ח שם), וחינא

תמימה במדבר (י"ח אות פ"ז), עינים למשפט מכות (ח' ב'), ועוד ועוד וככתוב אצלינו במקומו בס"ד. [ועיין עוד בזה לקמיה בסימן הבא].

הגרי"פ פרלא לרס"ג ח"א (עשה ל"ד דק"צ ע"א), ושם ח"ג (בפתיחה למנין ע"א העונשין ד"ה ולפ"ז דל"ב ע"א) ועוד לו שם (פרשה ז' דקי"ד ע"ד), תורה

עוד בענין אם הלכה כרבי עקיבא מחביריו

כרבי עקיבא משום דסבירא ליה דהלכה כרבי עקיבא אפילו מחביריו, וכן דעת תלמיד הרמב"ן ז"ל הרי"ף ז"ל הובא בשיטה מקובצת נדרים (ד' א') ע"ש, וכן נראה מדברי התוספות יומא (ד' ב' ד"ה מסייע) עש"ה, ועיין בשו"ת שמן רוקח (ח"א סימן ד') שהעלה בראיות שכן דעת הרמב"ם וכו', ובעל הפסיקתא זוטרתו שהוא מגדולי הראשונים סתם להלכה כרבי עקיבא ע"ש. [ולפי זה יש לתקן מה שכתב לעיל וכן דעת הרי"ף וצריך לומר הרי"ף].

ועוד תראה לו לגרי"פ פרלא ז"ל שם בביאורו לספר המצוות דרס"ג ח"ג במנין ס"ה הפרשיות (פרשה ז' ד"ה ונראה דקט"ו ע"ד) שכתב: "ובפרט לפי הגירסא רבי עקיבא במקום רבי נהוראי דקיימא לן הלכה כרבי עקיבא מחביריו ואפילו מחביריו לדעת קצת ראשונים, כמבואר בשיטה מקובצת נדרים (ד' א') ובשאר ראשונים, וזו היא דעת הרמב"ם ז"ל גופיה כמו שהכריח בשו"ת שמן רוקח ח"א (סימן ד') ע"כ.

ובעניו תמה אני על עצמי, כי ראיתי לו לגרי"פ פרלא שם בביאורו לספר המצוות דרס"ג (עשה ק"ה דשמ"ח ע"ג) שכה כתב: "ואף דמצינו לאחד מהראשונים ז"ל הובא בשיטה מקובצת נדרים (ד' א') דהלכה כרבי עקיבא אפילו מחביריו ע"ש, מכל מקום רוב הראשונים ז"ל לא סבירא להו הכי, ועיין בזה בשו"ת שמן רוקח (סימן ד') וכן פסקו הרמב"ם והרע"ב ז"ל בפירוש המשניות (דובחים שם) דלא כרבי עקיבא".

הגאון המובהק מהרי"פ פרלא ז"ל בביאורו המופלא לספר המצוות דרס"ג ז"ל ח"ג (מנין ע"א העונשין פתיחה דל"ב ע"א) כה כתב: "לפי דעת הסוברים דקיימא לן הלכה כרבי עקיבא אפילו מחביריו, שכן דעת הרי"ף ז"ל הובא בשיטה מקובצת נדרים (ד' א') וכן משמע דעת התוספות יומא (ד' ב' ד"ה מסייע) עש"ה, ועיין בתשובות שמן רוקח ח"א (סימן ד') שהעלה דזו היא דעת הרמב"ם ז"ל, והביא ראיות לזה ע"ש, וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל הלכות שקלים (פ"ד ה"ב) ועיין מה שכתב בכסף משנה שם, ולדידי יש ראיה לדעת זו מסוגיא דעירובין (ס"א ב') דמשמע שם דכולהו אמוראי דהתם סבירא להו דהלכה כרבי עקיבא אפילו מחביריו עיין שם היטב ואכמ"ל עכ"ל.

ולכאורה נראה דהגרי"פ פרלא ז"ל נקט לעיקר דהלכה כרבי עקיבא מחביריו, ובפרט שהביא לדעה זו ראיה מההיא דעירובין כנ"ל, ואנן נקטינן שכאשר פוסק מביא מחלוקת הפוסקים ומביא ראיה לאחד מהם מוכח דסובר כוותיה וכמו שכתב הגאון המובהק מהרח"ן ז"ל בספרו זכרי כהונה (מערכת פ' אות כ"ז) משם מרן הבית יוסף, ובפרט שכתב להדיא דכולהו אמוראי דהתם כך סבירא להו עיין שם ודוק.

ואכן כזאת מצאתי לו לגרי"פ פרלא ז"ל שכתב עוד שם (עשה ל"ד דק"צ ע"א): "ומדברי הפסיקתא זוטרתא (פרשת משפטים) שם משמע דסבירא ליה דהלכה כרבי עקיבא וכו', ופסק

כרבי עקיבא אפילו מחבריו כנ"ל, וגם הוא הוסיף להוכיח כן ממה שפסק הרמב"ם בהלכות שקלים כנ"ל בראש דבריו, ותימה כי לעיל (ד"ה ובענייני הבאתי שהוא ז"ל עצמו כותב: "ועיין בזה בשו"ת שמן רוקח (סימן ד') וכן פסקו הרמב"ם והרע"ב ז"ל בפירוש המשניות (דזבחים שם) דלא כרבי עקיבא", וצ"ב. ואני הקטן יעקב מוסיף דעוד עיין לו לגאון המובהק בעל שמן רוקח בספרו תורת חסד (כלל ח') שהאריך בזה וכך העלה עש"ב.

ובעיקר הדבר אם הלכה כרבי עקיבא מחברו או גם מחבריו הנה בעזה"ת כד הוינא טליא בשנת תשכ"ה ערכתי קונטרס "משנת רבי עקיבא", ושם הארכתי בס"ד והשי"ת יעזורני להוציאו לאורה עם כל חידו"ת, וכאן לא כתבתי אלא הערה בדברות קדשו של הגאון המובהק דכל רז לא אניס ליה מהרי"פ פרלא זצ"ל זיע"א. [ועיין לעיל בסימן הקודם מה שהבאתי בזה בס"ד].

ומכאן מתבאר דהגרי"פ פרלא ז"ל דנקט לעיקר דהלכה כרבי עקיבא מחברו ולא מחבריו, ואכן כן עוד מצאתי לו במפורש לגרי"פ פרלא ז"ל שם בביאורו לספר המצוות ח"ג מנין ס"ה הפרשיות (פרשה ג' דקי"ב ע"ג) שכתב: "וגם קיימא לן הלכה כרבי עקיבא מחבריו ולא מחבריו", הרי שכתב להדיא דלא קיימא לן דהלכה כרבי עקיבא אף מחבריו, וצ"ע.

ובן זאת כתב עוד שם (עשה קמ"ד ד"ה והשתא דשפ"ו ע"ד) ועוד לו שם (עשה קמ"ט ד"ה ואשם דש"צ סע"ב), וכן שם בחלק הלאוין (לאו י' ד"ה ומיהו ד"ד ע"א) שבכל המקומות הללו כתב דקיימא לן הלכה כרבי עקיבא מחבריו ולא מחבריו וצ"ע.

גם יש לי להבין שכמה פעמים כותב הגרי"פ פרלא ז"ל בשם הגאון שמן רוקח ז"ל שהעלה בראיות שדעת הרמב"ם ז"ל דהלכה

הלכה כרב באיסורא

עד ששים בתקופה, לפי שהוא מקום נמוך, ואין צריכים מטר כל כך: כלפני ששים, ולא מדכרינן: כלאחר ששים, ומדכרינן".

ובלומדי הדברים התעוררתי בס"ד מדוע הוזקק רב פפא לקבוע דהלכה יום ששים כלאחר ששים, הרי גם בלא שיקבע הילכתא זו יודעים אנחנו זאת, שהרי זו היא סברת האמורא רב דיום ששים כלאחר ששים, ואם כן הרי כלל גדול בידנו הלכה כרב באיסורי והלכה כשמואל בדיני, כאומרם בבכורות (מ"ט ב'), ומזה נדע שהלכה כרב ויום ששים כלאחר ששים, והכרעת רב פפא למה לי.

תענית (י' א') שנינו במשנה: "בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים, רבן גמליאל אומר בשבעה בו, חמשה עשר יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבשיראל לנהר פרת וכו', תניא חנניה אומר ובגולה עד ששים בתקופה וכו', איבעיא להו יום ששים כלפני ששים, או כלאחר ששים, תא שמע רב אמר יום ששים כלאחר ששים, ושמואל אמר יום ששים כלפני ששים, אמר רב נחמן בר יצחק וסימנך עילאי בעו מיא, תתאי לא בעו מיא, אמר רב פפא הילכתא יום ששים כלאחר ששים".

ובפירוש המיוחס לרש"י ז"ל לענית שם כתב: "ובגולה ששים, ובגולה אין שואלין

הלכה כרב, וככתוב בדברי קדשו פעמים, והשתא דאתנין להכי מוכן היטב מדוע הוזקק רב פפא לקבוע הלכה שיום ששים כלאחר ששים והיינו כרב, ולא סמכו על הכלל דהלכה כרב באיסורי כי יש לומר "דהכא אינו איסורא ואינו דינא" ודוק היטב.

ובס"ד מצאתי לו חבר, הוא הגאון המופלא רבי ישעיה ברלין ז"ל בספרו הפלאה שבערכין שעל ספר הערוך (אות ע' ערך על דקנ"ד ע"א) שעל מחלוקת זו עצמה כאן במסכת תענית הנ"ל שנחלקו רב ושמואל אם יום ששים כלפני ששים כסברת רב או כלאחר ששים כשמואל כתב: "ואין לומר דהלכה כרב באיסורא, דהכא אינו איסורא ואינו דינא" ע"ש, ודבריו כדברי החיד"א ז"ל.

אבל עם שאני עני איני כדאי כלל, בעניותי אמינא בדברי רבותינו הגאונים והראשונים ז"ל מבואר להדיא דכהאי גוונא איסורא מיקרי והילכתא כרב, כאשר תראה במסכת ברכות (כ"ז סע"ב): אמר רב יהודה אמר שמואל תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה רבי יהושע אומר רשות אמר אביי הלכה כדברי האומר חובה ורבא אמר הלכה כדברי האומר רשות, והוא נוסח משובש וכך צריך לומר: "אמר רב יהודה אמר שמואל תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה רבי יהושע אומר רשות והלכה כדברי האומר חובה, ורב אמר הלכה כדברי האומר רשות", וכך גרסו רבותינו הגאונים בעל הלכות גדולות ורב שרירא גאון ורב האי גאון כמובא באוצר הגאונים שם (חלק התשובות סימן קע"ו דף ס"ז) ובהערות שם, וכך גרסו רבותינו הראשונים כמפורש בספר העתים הלכות קידוש (סימן קל"ז דף קע"ב) ושם בהגהות עתים לבינה, וגם בחידושי הרשב"א ברכות שם ואור זרוע שם (סימן פ"ז), ושיטה מקובצת שם

ומריש אמינא לתרץ דכל כי האי לא מיקרי איסורא, וממילא לא ידעין דהלכה כרב, ולכן הוזקק רב פפא לקבוע הלכה דיום ששים כלאחר ששים, ומנא תימרא דתנן בפסחים (קט"ז א'): "מתחיל בגנות ומסיים בשבח", ובתלמוד שם: "מאי בגנות רב אמר מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ושמואל אמר עבדים היינו, אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות, ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה, אמר ליה בעי לאודיי ולשבוחי, אמר ליה פטרנן מלומר מה נשתנה, פתח ואמר עבדים היינו".

וראיתי לגאון עוזינו הרב חיד"א ז"ל בביאורו זרוע ימין על הגדה של פסח (פסקא מתחילה עובדי ע"ז ד"ו ע"ד) שאחר שהביא דברי התלמוד כתב: "וכתבו הר"ן והרא"ש והאידנא עבידנא כתרומיהו, וכן פירשו הרמב"ם, ורבינו עובדיה בפירוש המשנה, וכן כתב בספר שבלי הלקט. וק"ק על ארחות חיים והכלבו שכתבו: "מתחילה עובדי עבודה זרה כאן הוא תחילת ההגדה ומתחיל בגנות ומסיים בשבח" עכ"ל, והרי מאחר דעבדינן כתרומיהו, אמאי גזרו אומר שזהו תחילת ההגדה והיינו מתחיל בגנות, ותו דהא פלוגתא דרב ושמואל היא, והילכתא כשמואל בדיני דהך מילתא לאו מאיסורי הויא, וכו', ומה שכתב בספר עבודת הגפן פירוש הגדה של פסח (דט"ז ע"ב) דהלכה כרב דדוקא בדיני הלכה כשמואל, אינו מחוור דאימא איפכא דוקא באיסורי הלכה כרב". עד כאן דברות קדשו של הגאון חיד"א ז"ל.

הרי דפשיטא ליה לגאון חיד"א ז"ל דכל כי האי לא מיקרי "איסורא" דנימא דהלכה כרב באיסורי, ורק במילי דאיסורא ממש כמאכלות אסורות וקידושין וגטיין וכיוצא

הקודש יוצאים ומקור דבריו נמצא בדברי "אביהן של ישראל" (כלשון הרמב"ן במלחמות ה') רב שרירא גאון ובנו חמודו רב האי גאון כנ"ל.

והנה אף שיתכן שרוב חיבורי גאוני קמאי ז"ל דלעיל לא היו במחיצת הגאון חיד"א ז"ל, ואינו מן התימה אם לא הביאם כידוע, וכמו שכתב הגאון חיד"א ז"ל עצמו "אין להקשות על שום רב כי אם מספר שנדפס בזמנו והיה עמו וקרא בו" כלשונו בשו"ת יוסף אומץ (סימן פ"א), והרב חיד"א ז"ל בחיבורי קדשו חזר על אזהרה זו פעמים הרבה כמצויין בחיבורי כרם יעקב (סימן י"ג דקנ"ח ע"א) ועיין שם (דף רע"ו), ועיין בחיבורי נר יהודה (סימן י' סוף אות ה') ובכל הנסמן שם, ובחיבורי מנוחת שלום חלק ו' סימן ## עש"ב.

מכל מקום אכתי קשה דהלא גם בההיא דמגילה (י"ח ב') גבי רב מונא דאמר אם שהא בקריאת המגילה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, ונחלקו רב ושמואל אם הלכה כדבריו, דרב אמר אין הלכה כרב מונא, ושמואל אמר הלכה כרב מונא, כנ"ל, וכתבו רבותינו בעלי התוספות ז"ל מגילה שם דהלכה כרב באיסורי, וכן כתב בספר הערוך (ערך קבע), וחיבורים אלו בודאי היו לגאונים החיד"א ז"ל ורבי ישעיה ברלין ז"ל, אשר על כן דברות קדשם בדבר זה צל"ע.

והשתא דאתנין להכי דמפורש יוצא מפי אדירי גאוני קמאי ז"ל דכל כי האי איסורא מיקרי והילכתא כרב באיסורא, לבר מן ממונא דהלכה כשמואל, ומינה נמי לנדון דידן דצריך לפסוק דהלכה כרב באיסורי, דיום ששים כלאחר ששים, והדרא קושיא למקומה מדוע הוזקק רב פפא לומר הילכתא אחר שכבר ידענו שזו סברת רב וקיימא לן כוותיה באיסורא,

גרסו כן שמואל אמר הלכה תפילת ערבית חובה ורב אמר תפילת ערבית רשות, ועיין בספר דקדוקי סופרים עש"ב ואכמ"ל.

ורב שרירא גאון ז"ל בתשובתו שם בענין תפילת ערבית רשות או חובה, סיים: "וקיימא לן הילכתא כרב באיסורי, ומילי דתפילה וכל חובת האדם לבד מן דיני כאיסורא והיתרא דמי, והיכי דפליגי בהו רב ושמואל הלכה כרב", ותשובה זו הובאה בשם רב האי גאון ז"ל בספר המנהיג (הלכות תפילה סימן פ"ה דף קכ"א) ע"ש, ורבינו שמעון קיירא ז"ל בספר הלכות גדולות ברכות (פ"ד דף כ"ב): "והלכה כרב באיסורי, ותפילה איסורא היא", וכן כתב רבינו חננאל ברכות (כ"ז ב') והובא בתוספות רבינו יהודה שירליאון ותוספות רא"ש ברכות שם, וכן כתב הרא"ש ז"ל בפסקיו שם (פ"ד ס"ב) דהלכה כרב באיסורי ועיין אור זרוע הלכות ברכות (סימן פ"ז) ועוד, הרי מפורש מגדולי הקדמונים שתפילה איסורא מיקרי והלכה כרב באיסורא. ולגירסת הגאונים והראשונים שהמחלוקת שם היא בין רב ושמואל ולא כגירסתנו בין אביי ורבא, מתיישבת תמיהת המעדני יום טוב על פסקי הרא"ש שם (אות ט' ואות י') על התוספות והרא"ש, וכבר העיר בזה בהגהות עתים לבניה על ספר העתים שם ודוק].

ובמסכת מגילה (י"ח ב') דרב מונא אמר אם שהא בקריאת המגילה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, ונחלקו רב ושמואל אם הלכה כדבריו, דרב אמר אין הלכה כרב מונא, ושמואל אמר הלכה כרב מונא, וכתב רבינו חננאל ז"ל: "וקיימא לן כרב דאיסורא היא, ולא חישינן לשמואל", הרי דכל כי האי מיקרי מילתא דאיסורא והלכה כרב, והיינו כמו שכתב רבינו חננאל ז"ל בברכות הנ"ל, ודבריו מן

וסער ואסמכתא לדברינו תראה שם בגיטין (ס' ב') דרב הונא בר תחליפא אינו סובר דהלכה כשמואל בדיני וכרב באיסורי כדכתבו התוספות שם ועיין רש"י שם עש"ה, והגאון שבת של מי ז"ל בספרו מתת אלקים מגילה (י"ח א') היה לו צד לומר דהאמורא רב יוסף אינו סובר דהלכה כרב באיסורי, אלא שכתב שדוחק לומר כן ע"ש, ולכן הוזקק רב פפא לקבוע כאן במפורש שהלכה כרב ולא סמך על הכלל דהלכה כרב באיסורי ודוק.

ומצאתי לגאון רבי יוסף סקביץ ז"ל מו"צ דווילנא בהגהות פורת יוסף תענית שם שכבר הרגיש בזה וכתב: "רב פפא אמר הילכתא יום ששים כלאחר ששים. וקשה דהא קיימא לן רב ושמואל הלכה כרב באיסורי כדאמרו בבכורות (מ"ט ב'), ולמה ליה לרב פפא לפסוק הילכתא כוותיה דרב. ויש לומר משום דרב נחמן אמר וסימנך, משמע דהווי מחלפא להו ועל כן נתן רב נחמן סימן, לכן אמר רב פפא הילכתא כלאחר ששים ולא הזכיר שם רב" ודפח"ח, ואני הנלע"ד כתבתי בס"ד.

וכהאי גוונא דמילי דתפילה איסורא מיקרי כמו שלימדונו רבותינו הגאונים והראשונים וכנ"ל. **ובס"ד** אמרתי דאפשר שהטעם שהוזקק כאן רב פפא לפסוק כדברי האמורא רב, כי במסכת גיטין (י"ח א') אמרו: "איתמר מאימתי מונין לגט, רב אמר משעת נתינה, ושמואל אמר משעת כתיבה. תניא כוותיה דרב וכו', תניא כוותיה דשמואל וכו', רב כהנא ורב פפי ורב אשי עבדי משעת כתיבה, רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי משעת נתינה. והילכתא משעת כתיבה". [ויש גורסים והילכתא משעת נתינה כמובא בספר דקדוקי סופרים השלם שם (דף קע"ג) עיין שם באריכות, ועיין בתוספות רי"ד הנדפס על הגליון].

והנה רב פפא ראה שעם דקיימא לן דהלכה כרב באיסורי, מכל מקום כאן בענין מאימתי מונין לגט, חבריו האמוראים רב כהנא, ורב פפי, ורב אשי, עבדי משעת כתיבה וכשמואל ודלא כרב באיסורי, לכן כאן בתענית הוזקק רב פפא לומר בפה מלא ולפסוק הילכתא יום ששים כלאחר ששים כרב ודוק.

חידושי סוגיות

(כתובות מ"ב ב', מ"ה ב')

א. בענין יתיב רב יוסף ופירקה

[עדות ביעקב ח"ב סי' נה]

תשנ"ח.

ומזה אתה תשמע דכשהקהל ממנים פרנס על הציבור, כמו גבאי וממונה ודיין, אז נראה חריף ומנהיג יותר ממה שהיה מקודם, וכולם תמהים עליו דמקודם לא היה כל כך.

ואפשר שזו היתה תמיהת פרעה בספר בראשית (מ"א ל"ח) הנמצא איש כזה אשר רוח אלהים בו, כלומר דבלי שנכבדו לרוממו - כח שכלו זך ורוח אלהים בו מקודם, ולכן אמר לו אין נכון וחכם כמוך שהיית בגדר השפלות לעבד ובבית האסורים, עד כאן דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל ודפח"ח. ועוד עיין לו בספרו עיני כל חי (דק"ב ע"ד) ע"ש.

ולאור זאת יש מקום לפרש דברי התלמוד כתובות דלעיל באופן נוסף מפירוש רש"י ז"ל, דמה שרב יוסף תירץ הקושיא שעשרים ושנים שנה לא תירצוה, לא היה רק מסיבת ש"סייעוהו מן השמים לפרקה להיות לו לשם" וכדפירש רש"י ז"ל, אלא יש לומר כנ"ל שכל מי שממנים אותו לרב ופרנס על הציבור - עצם וכבוד המינוי פועל "שמתחזק ליבו ומתרבה שכלו", ולכן רב יוסף כשנתמנה לראש ישיבה, עלתה בידו לתרץ הקושיא שלא ידעו לתרצה עשרים ושנים שנה, דוק ועיין.

בתובות (מ"ב ב'): "אמר רבא האי מילתא קשאי בה רבה ורב יוסף עשרין ותרתין שנין ולא איפרק, עד דיתיב רב יוסף ברישא ופירקה".

ופירש רש"י ז"ל: "עשרין ותרתין שנין, הן היו ימי שורתו של רבה ומת, וישב רב יוסף בראש, וסייעוהו מן השמים לפרקה, להיות לו לשם, לפי שהיה רבה חריף ולכך קראוהו עוקר הרים, ורב יוסף היה בעל שמועות ומשנה וברייתא לכך קראוהו סיני".

וראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תורה וחיים (מערכת כ' אות ק"ח) שכתב: "בספר מדרש תלפיות (ענף אבנים טובות די"ב ע"ב) כתב שמי שמכבדין אותו אזי מתחזק לבו ומתרבה שכלו, ובמדרש תלפיות שם (ענף אכילה דל"ח ע"ב) עוד הביא משם ספר הציוני (פרשת אחרי) דברבות השמחה יתחזק כח השכל" ע"ש. [א"ה וזו לשון רבינו הגדול בעל חזון איש בקובץ אגרות (ח"ב סימן ט'): הט לכך תמיד אל השמחה אשר מתוך השמחה שורה שפע חכמה מעל" ודוק].

ב. בענין נערה המאורסה סוקלין אותה פתח בית אביה

[תרנן לשוני סי' מז]

ואם היתה הרשות נתונה היינו מפרשים בס"ד באופן אחר, והוא, דיליף מקרא דיהושע (ח' כ"ט): "ואת מלך עי תלה על העץ עד עת ערב וכבוא השמש צוה יהושע ויורידו את נבלתו מן העץ וישליכו אותה אל **פתח שער העיר**", ששם מיירי במיתה והוי מענין לענין באותו ענין. ונלומר דמיקרי מדברי קבלה ולא עבדינן גזרה שוה כזו ליתא וכמבואר בארוכה בשו"ת נר למאור, ונתבאר במקומו, ובפרט דלרש"י הלא אסמכתא בעלמא היא].

ול**כאורה** נראה דרש"י ז"ל היה מוכרח לומר דהיא אסמכתא כיון דלפי דרכו למדים מן המשכן ומשם אין שום שייכות למיתה לכך הקדים ואמר דאסמכתא בעלמא היא.

ומה שפירש רש"י ז"ל דלמדין פתח מפתח ושער שעמו, נראה שהיה מוכרח לפרש כן כי גם בסמוך (מ"ו רע"א) פירש כן גבי יסרו מיסרו, ולא רצה לשנות בלימודים בין דרשה ראשונה לשניה.

אלא דעדיין אינו מספיק, ואכתי לא איתנח לן, דגם בדרשה דלקמן דויסרו מויסרו, יש להבין פירוש רש"י ז"ל דלמה הוזקק לפרש כן ולא פירש כפשטו, שהרי בפשיטות יש לפרש מויסרו דמוציא שם רע מויסרו דבן סורר ומורה, וויסרו דבן סורר ומורה מבן דכתוב עמו "אם בן", וההוא בן למדנו מוהיה אם בן הכות הרשע, ואכן כך רש"י ז"ל עצמו פירש בסנהדרין (ע"א ב'), ומצאתי בחידושי מהר"ם שיף שעל זאת העיר ע"ש, וכל הענין צריך עוד עיון ולימוד רב.

כתובות (מ"ה ב'): "תנו רבנן נערה המאורסה שזינתה סוקלין אותה על פתח בית אביה, אין לה פתח בית אב סוקלין אותה על פתח שער העיר ההיא וכו', כיוצא בדבר העובד עבודה זרה סוקלין אותו על שער שעבד בו, מנא הני מילי דתנו רבנן שעריך זה שער שעבד בו וכו', אשכחן עבודה זרה נערה המאורסה מנין, אמר רבי אבהו גמר פתח מפתח ופתח משער ושער משעריך".

ופירש רש"י ז"ל: "גמר פתח מפתח ופתח משער ושער משעריך אסמכתא דרבנן בעלמא, כתיב הכא אל פתח בית אביה וכתוב במשכן מסך פתח שער החצר, מה פתח האמור במשכן שער עמו אף פתח האמור כאן שער עמו, והדר גמר האי שער משעריך האמור בעבודה זרה" ע"כ.

ובעניותי יש לי להבין פירוש רש"י ז"ל, חדא מנין דהאי דרשה אסמכתא בעלמא היא, ולפי פשוטו היא דרשה גמורה. [ועיין בהגהות הרש"ש ז"ל, ולענ"ד אין דבריו מספיקין, ויש לעמוד על דבריו כמו שיראה המעיין].

ותו דפשט לשון התלמוד מורה דלמדין פתח מפתח, והדר פתח משער, והדר שער משעריך, ואילו לפי פירוש רש"י ז"ל כך התלמוד היה צריך לומר גמר פתח מפתח ושער, והוא דקדוק נכון למעיין.

ועוד יש להבין לפי פירוש רש"י ז"ל דמאי שאטייה דילפינן ממסך פתח החצר, ומה ענין מיתה נזכר שם.

ג. בענין מכת מרדות במוציא שם רע

[תרנן לשוני סי' ז']

בראשי תיבות (ע"ג) והיה סובר השו"ה שהמכוון בו "על גב", ואמר לו רב יהודה דלא היא, אלא המכוון בו "על גג", ואיפכא בסוכה (מ"ד סע"ב) תני תנא קמיה דרב נחמן "על גג" האיציטבא אמר ליה וכו', תני "על גב", ע"ש, אמנם כל זה הוא אם נאמר שהיה לפניו הברייתות כתובות, אבל אם נאמר שהיו גורסין הברייתות על פה אין סברה שהיו גורסין בראשי תיבות, ועיין שם. [ובספר מקור ברוך ח"א (במבוא פרק ג' דנ"ט ע"ב) כמנהגו שלח ידו והעתיק כל דברי הרש"ש הללו בלא להזכיר שמו, וכזאת עשה שם (באות ה') שהעתיק דברי הערוך לגר לסוכה שם וספר קהלת יצחק בלא להזכירם, ונתבאר במקומו בס"ד].

ומבואר בדברי הרש"ש ז"ל חידוש נפלא, שהיו הברייתות כתובות לפני האמוראים, ובראשי תיבות היו הדברים כתובים שם, ולכן המקשן פתר הראשי תיבות באופן כזה והתרצן באופן אחר, וכמו שהאר"י הרש"ש ז"ל בדוגמאות וכו"ל.

ולפי דרך הרש"ש ז"ל יש לומר אף כאן בההיא דכתובות דלעיל, דבבביתא היה כתוב רבי יהודה אומר ללקות לוקה מ"מ, בראשי תיבות, והמקשן פתר ראשי התיבות "מ"מ" דהיינו **מכל מקום**, ולכן נולדה לו קושיא מהבביתא השניה ששם רבי יהודה אומר לוקה רק כשבעל, ואמר לו רב נחמן בר יצחק דלא היא דמה שכתוב בבביתא רבי יהודה אומר ללקות לוקה מ"מ, פתרון ראשי תיבות "מ"מ" הוא **מכת מרדות**, ומדברנן, ולא מכל מקום, ואתי שפיר סתירת הברייתות, כן יש לומר על פי דרכו של הרש"ש ז"ל בדרך אפשר אם יוכשר, ועיין. [טבת תשנ"ב].

כתובות (מ"ה ב'): "תנו רבנן המוציא שם רע לוקה ונותן מאה סלע, רבי יהודה אומר ללקות לוקה מכל מקום, מאה סלע בעל נותן לא בעל אינו נותן" וכו', ופריך תלמודא: "רבי יהודה אומר ללקות לוקה מ"מ, וסבר רבי יהודה ללקות לוקה מ"מ, והתניא רבי יהודה אומר בעל לוקה, לא בעל אינו לוקה". ומשני: "אמר רב נחמן בר יצחק לוקה מכת מרדות מדרבנן".

ועיין חגיגה (י"ז ב'): "תנן עצרת שחל להיות ערב שבת בית שמאי אומרים יום טבוח אחר השבת, ובית הלל אומרים אין לה יום טבוח. מאי לאו אין לה יום טבוח כלל, לא שאינה צריכה יום טבוח. וכו', תא שמע מי שלא חג שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג ויום טוב הראשון של עצרת שוב אינו חוגג, מאי לאו יום טוב של עצרת, לא יום טבוח, אי הכי ניפשוט מינה דחד יום טבוח, אימא ימי טבוח" ע"ש.

ובביאור הסוגיא כתב הגאון רש"ש מווילנא ז"ל בחידושו הנדפסים בספר נתיבות עולם (אות ב' דף צ"ט ע"ב): "והנה מהני לישני "לא", "אימא", משמע דלא כמו שהבין בספר טורי אבן דמשבש לה לברייתא, אלא דנראה שהיה כתוב בראשי תיבות "וי"ט", כמו שהעתיק התלמוד, וקא סלקא דעתיה דהמקשה דהמכוון בו ו"יום טוב", והשיב המתריץ לא, אלא המכוון בו "יום טבוח" או כדמסיק "ימי טבוח", וכן תפרש לקמן (י"ח סע"א) יו"ט סלקא דעתך וכו', אלא אימא מפני שיום טבוח היה, וכן יש לפרש בפסחים (י"ג ב') תני תנא קמיה דרב יהודה "על גב" האיציטבא אמר ליה וכו', תני "על גג", והיינו שהיה כתוב בבביתא